

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка**

**Факультет мистецтв
Кафедра музикознавства та методики музичного мистецтва**

Кваліфікаційна робота:

**«Використання креативних перкусійних технік у позаурочній мистецькій
діяльності з учнями-підлітками»**

Спеціальність:

014.13 Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво)

**Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Захара ГОРДІЯ**

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

**кандидат мистецтвознавства, доцент
Щур Людмила Богданівна**

РЕЦЕНЗЕНТ:

Тернопіль 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПОЗАУРОЧНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Позаурочна мистецька діяльність як педагогічна складова музичного розвитку учнів основної школи.....	7
1.2. Музично-освітній потенціал позаурочних форм навчання у контексті сучасної методики музичного мистецтва.....	19
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КРЕАТИВНИХ ПЕРКУСІЙНИХ ТЕХНІК У РОБОТІ З УЧНЯМИ- ПІДЛІТКАМИ.....	29
2.1. Креативні перкусійні техніки як засіб активізації музично-творчої діяльності підлітків.....	29
2.2. Методичні принципи, прийоми й організаційні форми впровадження перкусійних технік у позаурочний процес.....	38
РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ВИКОРИСТАННЯ КРЕАТИВНИХ ПЕРКУСІЙНИХ ТЕХНІК У ПОЗАУРОЧНІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	47
3.1. Концептуальні засади й структурно-змістова побудова моделі.....	47
3.2. Характеристика компонентів, педагогічних умов та етапів реалізації моделі в освітньому процесі.....	56
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний освітній простір вимагає нових підходів до розвитку творчої особистості учня, зокрема у системі загальної середньої освіти.

У сучасних умовах загальна середня освіта зазнає суттєвого оновлення, що проявляється у переосмисленні її змістових акцентів та впровадженні нових підходів, зумовлених як внутрішніми потребами школи, так і загальноосвітніми тенденціями. Значного поширення набувають авторські навчальні програми, орієнтовані на розвиток індивідуальної творчої активності та самовираження учнів. Педагоги активно шукають можливості поєднання музики з іншими видами мистецтва й освітніми галузями, що сприяє розширенню пізнавальних інтересів школярів і формуванню цілісного світогляду. Зростає також роль цифрового освітнього середовища: використовуються онлайн-ресурси, мультимедійні матеріали, інструменти комп'ютерного навчання. У навчальний процес інтегруються сучасні музично-педагогічні технології, які підсилюють емоційно-естетичну сферу та сприяють гармонійному розвитку особистості.

Позашкільна та позаурочна мистецька діяльність відіграє особливу роль у формуванні ціннісного ставлення до музики, розкритті індивідуальних здібностей і художнього потенціалу учнів-підлітків. В умовах реформування Нової української школи важливо шукати сучасні, динамічні та креативні форми організації музично-освітнього процесу, що сприяють активному залученню учнів до творчої взаємодії. Одним із ефективних напрямів є використання креативних перкусійних технік – інтерактивних практик, що ґрунтуються на ритмічній імпровізації, тілесно-звуковій комунікації та колективному музикуванні.

Питання розвитку системи музично-естетичного виховання в Україні відображено у працях таких учених, як А. Козир [20; 21], Л. Воєвідко [9], О. Лобова [25], Л. Масол, О. Гайдамаха, О. Колотило [26], К. Завалко [18],

О. Олексюк [32], О. Ростовський [35], Л. Сбітнєва [36], Г. Ніколаї [31], Л. Толочко, Р. Толочко [41], М. Федорець, С. Хаоран [43], В. Черкасов [50].

До напряму дослідження сутності, структури та розвитку позаурочної й позашкільної мистецької діяльності належать праці таких авторів, як І. Андросук [1], О. Биковська [2], О. Мелентьєв [27], І. Мосякова [28], К. Колісник [23], Б. Кобзар [20], Б. Нестерович [29], Л. Нємцова [30], Т. Пономаренко [34].

Автори, чиї наукові праці становлять особливу цінність для обґрунтування теми креативних перкусійних технік, охоплює дослідників, які всебічно аналізують розвиток ударних інструментів, специфіку перкусійного виконавства, інноваційні підходи до ритмічного навчання та методичні засади впровадження перкусійних практик у мистецьку освіту. Їхні напрацювання формують наукове підґрунтя для розуміння структури, змісту та педагогічного потенціалу креативних ритмічних технологій у роботі з учнями різного віку. До них відносимо: В. Вергунова [5], О. Тарківська-Нагиналюк [40], О. Гончарик, І. Місько [13], С. Димченко [15], Є. Дудник [16], А. Загайкевич [19], О. Красовська [24], О. Плохотнюк [33], В. Химинець [48].

Перкусійні техніки – body percussion, beatboxing, використання побутових предметів як інструментів (junk percussion), ритмічні ігри та імпровізації – активізують сенсорний досвід, музичне мислення, емоційно-рухову сферу учнів. Вони інтегрують елементи музики, руху, театралізації, тим самим створюючи природний простір для розвитку креативності. Попри науковий інтерес до проблеми розвитку творчих здібностей у музичній освіті, методика цілеспрямованого використання креативних перкусійних технік у позаурочній роботі з підлітками ще не набула системного теоретико-практичного обґрунтування. Це визначає актуальність і науково-практичну значущість дослідження.

Мета дослідження – розробити та обґрунтувати теоретичну модель використання креативних перкусійних технік у позаурочній мистецькій діяльності з учнями-підлітками.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність та педагогічний потенціал позаурочної мистецької діяльності в системі загальної середньої освіти.
2. Визначити особливості креативних перкусійних технік як засобу розвитку музично-творчої активності підлітків.
3. Обґрунтувати методичні принципи, прийоми та організаційні форми впровадження перкусійних практик у позаурочну діяльність.
4. Розробити та структурувати теоретичну модель використання креативних перкусійних технік у позаурочній роботі.
5. Визначити педагогічні умови, що забезпечують ефективну реалізацію цієї моделі в освітньому процесі.

Об'єкт дослідження – позаурочна мистецька діяльність у системі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – методичні прийоми використання креативних перкусійних технік у роботі з учнями-підлітками.

У процесі дослідження використано сукупність взаємопов'язаних методів:

- теоретичних (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, порівняння, моделювання) для визначення теоретичних засад дослідження;
- емпіричних (спостереження, усне опитування) для виявлення стану використання креативних перкусійних технік у практиці педагогів;
- методів педагогічного прогнозування і моделювання для створення теоретичної моделі впровадження креативних перкусійних практик у позаурочну діяльність.

Наукова новизна полягає у теоретичному обґрунтуванні та моделюванні процесу використання креативних перкусійних технік у позаурочній мистецькій діяльності з учнями-підлітками, визначення та характеристика структурно-змістових компонентів моделі та педагогічних умов її реалізації.

Практичне значення магістерської роботи полягає у можливості застосування результатів дослідження в освітній практиці закладів загальної середньої освіти, у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, розробленні методичних рекомендацій, сценарних і творчих матеріалів для проведення позаурочних занять із використанням перкусійних технік.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПОЗАУРОЧНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Позаурочна мистецька діяльність як педагогічна складова музичного розвитку учнів основної школи

Позаурочна мистецька діяльність посідає важливе місце у системі сучасної загальної середньої освіти, оскільки виступає органічним продовженням навчального процесу та створює умови для поглиблення музичних інтересів, розвитку творчих здібностей і формування естетичних цінностей школярів.

У сучасному педагогічному дискурсі спостерігається варіативність термінологічного апарату, що позначає діяльність учнів за межами обов'язкових навчальних занять. Найпоширенішими є поняття «позанавчальна», «позаурочна», «позакласна» та «позашкільна робота». Кожен із цих термінів має власне змістове навантаження, що відображає специфіку організації освітнього процесу у вільний від уроків час.

Так, Б. Кобзар визначає *позанавчальну роботу* як цілеспрямований навчально-виховний процес, який здійснюють педагоги з учнями у позаурочний період. Науковець підкреслює, що *позаурочна діяльність* охоплює два основні напрями – *позакласну* та *позашкільну роботу*, які взаємодоповнюють одна одну [20, с. 108].

У свою чергу, І. Колісник розглядає *позакласну роботу* як форму освітньої активності, що виходить за межі обов'язкових навчальних програм. Вона реалізується у позаурочний час, базується на принципах добровільності, самодіяльності та учнівського самоврядування [23, с.15].

Т. Волкова інтерпретує *позакласну діяльність* як різноманітні види педагогічної роботи, спрямовані на виховання, розвиток і соціалізацію учнів, які здійснюються педагогами та вихователями поза межами уроку [11, с. 165].

У педагогічній науці поняття «позаурочна діяльність» визначається як цілеспрямована освітня, виховна й розвивальна діяльність, що здійснюється поза межами навчальних занять, але є складовою цілісного педагогічного процесу. Її головною особливістю є добровільність участі учнів, варіативність змісту, форм і методів організації, що дозволяє враховувати індивідуальні інтереси, нахили та рівень підготовленості дітей.

Відмінність позаурочної діяльності від урочної полягає насамперед у характері педагогічної взаємодії та способах реалізації навчальних цілей. Якщо урочна форма передбачає обов'язкове засвоєння програмового матеріалу в межах чітко визначених часових і змістових рамок, то позаурочна діяльність спрямована на вільний розвиток особистості через ініціативу, експеримент і творчу самореалізацію. Саме у позаурочному середовищі створюються передумови для формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, що часто виходить за межі формальної навчальної мотивації.

У системі загальної середньої освіти позаурочна діяльність виступає невід'ємною частиною виховного процесу. Вона розширює межі шкільного уроку музики, надаючи можливість інтегрувати музичне мистецтво з іншими видами художньої діяльності – танцем, театром, образотворчістю, літературою. Таке міждисциплінарне поєднання сприяє розвитку цілісного художнього мислення, формуванню у школярів уявлення про мистецтво як універсальну мову духовного спілкування людства. Під впливом позаурочних форм діяльності (шкільні свята, конкурси, концерти, фестивалі, мистецькі проєкти) розвивається не лише музична компетентність, але й ціннісно-світоглядні орієнтири, зокрема любов до національної культури, традицій, народної пісні.

Позаурочна мистецька діяльність у сучасній школі виконує комплекс педагогічних функцій, які забезпечують гармонійний розвиток особистості учня, формування його музичної культури та духовно-ціннісного досвіду. Цей вид діяльності розглядається як багатофункціональний педагогічний феномен, що поєднує освітню, виховну, розвивальну, комунікативну й естетико-

культурну складові. Їх реалізація забезпечує інтеграцію навчальної, виховної та дозвілєвої сфер, створюючи єдиний простір музичного становлення дитини.

Освітня функція позаурочної мистецької діяльності полягає у розширенні та поглибленні знань, здобутих на уроках музики, а також у формуванні в учнів цілісного уявлення про мистецтво як невід'ємну частину духовної культури людства. Вона сприяє закріпленню практичних умінь і навичок у співі, грі на інструментах, ритміці, слуховому аналізі, що є важливими елементами музичного розвитку. Під час участі у хорових або інструментальних колективах учні не лише відтворюють музичний матеріал, а й усвідомлюють закономірності музичної форми, жанру, стилю, що поглиблює їхній інтелектуальний рівень і музичну грамотність.

Виховна функція реалізується через вплив мистецтва на духовно-моральний світ дитини. Під час позаурочної діяльності формується емоційна культура, гуманістичний світогляд, виховується любов до прекрасного, до рідної культури, мови та народних традицій. Музика виступає потужним засобом морального й естетичного виховання: вона допомагає усвідомити цінність гармонії, доброти, взаємоповаги, співпереживання. Виховна місія позаурочної мистецької діяльності полягає у тому, щоб навчити дітей не лише слухати й виконувати музику, а й розуміти її духовну сутність, сприймати її як частину власного життєвого досвіду.

Розвивальна функція спрямована на формування індивідуальних творчих здібностей учнів. У позаурочних формах – гуртках, ансамблях, театралізованих постановках, музичних проектах – дитина має змогу виявляти ініціативу, фантазію, імпровізаційність. Розвиток емоційного інтелекту, слухової уваги, пам'яті, уяви, почуття ритму забезпечує гармонійне поєднання інтелектуальної та емоційно-чуттєвої сфер особистості. У результаті формується здатність до самовираження та самореалізації у творчій діяльності – важлива умова становлення музично обдарованої особистості.

Комунікативна функція позаурочної мистецької діяльності полягає у розвитку навичок міжособистісного спілкування, співпраці й колективної

взаємодії. Участь у творчих колективах формує у школярів відчуття приналежності до спільної справи, виховує взаємопідтримку, толерантність, уміння слухати і бути почутим. Музичне мистецтво, за своєю природою комунікативне, виступає засобом діалогу культур і поколінь, об'єднує дітей різного рівня підготовки та соціального досвіду. Завдяки цьому формується соціальна компетентність, що є однією з ключових у Новій українській школі (НУШ).

Естетико-культурна функція охоплює процес залучення учнів до національної та світової культурної спадщини, виховання естетичного смаку, художнього мислення та ціннісного ставлення до мистецтва. Під час позаурочних заходів – концертів, фестивалів, тематичних вечорів – школярі знайомляться з різними музичними культурами, вчать сприймати мистецтво як духовну цінність і як засіб культурної ідентифікації. У цьому контексті позаурочна мистецька діяльність сприяє формуванню культурної пам'яті та патріотичних почуттів, зокрема через вивчення української народної пісенної традиції, музики українських композиторів, збереження локальної культурної спадщини.

Інтегративна природа позаурочної мистецької діяльності проявляється у поєднанні навчальної, виховної та дозвілєвої сфер. Вона створює середовище, де музичне навчання набуває життєвого сенсу, де пізнання поєднується з творчістю, а відпочинок – із саморозвитком. Таке поєднання дозволяє подолати розрив між формальним навчанням і реальними культурними потребами учнів. У процесі позаурочної мистецької діяльності підлітки оволодівають не лише музичними знаннями, а й соціокультурним досвідом, який сприяє становленню гармонійної, духовно зрілої особистості.

Підлітковий вік (приблизно від 11 до 15 років) є одним із найскладніших і водночас найважливіших етапів розвитку особистості. Це період інтенсивних фізіологічних, емоційних та інтелектуальних змін, коли формується самосвідомість, світогляд, система цінностей і прагнення до самовираження. У контексті музичної творчості цей вік характеризується особливою

сприйнятливостю до художніх вражень, підвищеною емоційною чутливістю та здатністю до естетичного переживання. Саме тому позаурочна мистецька діяльність, зорієнтована на музику, має великі педагогічні можливості для підтримки внутрішнього становлення підлітка.

Часто психологи зазначають, що у цей період відбувається активний розвиток емоційно-вольової сфери, зростає потреба у самопізнанні, самоствердженні, соціальному визнанні. Для підлітків характерна суперечливість: з одного боку – емоційна нестійкість, імпульсивність, схильність до афектів; з іншого – потреба у глибших, усвідомлених почуттях, у прагненні до духовних переживань. Музична діяльність створює оптимальні умови для реалізації цих потреб, адже вона апелює до емоцій, дає змогу безпосередньо висловити себе через звук, рух, інтонацію, імпровізацію.

Розвиток емоційно-естетичної чутливості є важливою передумовою успішного музичного виховання підлітків. У цьому віці формується здатність до глибшого естетичного сприймання, виникає інтерес до складніших художніх образів і жанрів. Підлітки вже не обмежуються зовнішньою яскравістю музики, а починають усвідомлювати її зміст, символіку, настроєві відтінки. Під впливом систематичної участі у позаурочній музичній діяльності (вокальних ансамблях, оркестрах, творчих студіях) у них розвивається емоційна рефлексія – здатність аналізувати власні почуття, що є одним із показників естетичної зрілості. Підлітковий вік також характеризується інтенсивним розвитком мислення – від конкретно-образного до абстрактно-логічного. Це сприяє глибшому усвідомленню закономірностей музичного мистецтва: гармонії, форми, композиції, виражальних засобів. Учні починають розуміти структуру твору, логіку музичного розвитку, у них з'являється інтерес до аналізу, порівняння, до творчого переосмислення музичних тем. Таким чином, музична діяльність стає не лише емоційною, а й інтелектуальною практикою, що розвиває мислення, пам'ять, уяву та асоціативне сприйняття.

Важливою психологічною особливістю підлітка є потреба у самовираженні. У цьому віці дитина шукає способи заявити про себе, відчувати

власну значущість, реалізувати індивідуальність. Саме музична творчість – спів, гра на інструментах, створення ритмічних композицій, імпровізація – дає змогу задовольнити цю потребу природно і конструктивно. Вона допомагає подолати внутрішні конфлікти, сприяє емоційній стабільності, формує впевненість у собі та позитивне «Я-концепт».

У контексті музичної діяльності особливого значення набуває розвиток сприймання музики, ритму та тембру. Для підлітків характерна підвищена чутливість до звукового середовища, здатність помічати найтонші інтонаційні відтінки, реагувати на зміни темпу й динаміки. Водночас через нестійкість уваги та емоційної сфери сприймання може бути фрагментарним, тому педагогові важливо систематично формувати навички слухового аналізу, емоційної концентрації, усвідомленого слухання. Розвиток ритмічного відчуття сприяє гармонізації рухової та емоційної сфер, а робота з тембровими фарбами – збагачує уяву, сприяє творчому мисленню.

Особливу роль у загальній середній освіті підлітків відіграє колективна взаємодія. Участь у спільній музичній діяльності – хорі, ансамблі, оркестрі – формує вміння співпрацювати, слухати інших, координувати власні дії з діями колективу. Через музику підлітки засвоюють цінності взаємоповаги, довіри, відповідальності. Колективна творчість виступає ефективним засобом соціалізації: вона допомагає зняти почуття самотності, невпевненості, розвиває емпатію та комунікативну культуру.

Отже, психолого-педагогічні особливості підлітків визначають специфіку організації позаурочної мистецької діяльності. Вона має ґрунтуватися на врахуванні емоційної чутливості, потреби у самовираженні, схильності до групових форм спілкування та творчої активності. Музика у цьому віці стає не лише предметом навчання, а й засобом самопізнання, духовного розвитку й гармонізації особистості.

Позаурочна мистецька діяльність у закладах загальної середньої освіти охоплює широкий спектр напрямів, які сприяють різнобічному музичному, естетичному та духовному розвитку учнів. Її багатовимірність забезпечує

інтеграцію різних видів мистецтв, що дозволяє формувати у школярів цілісне уявлення про художню картину світу. Серед провідних напрямів позаурочної діяльності виокремлюють вокально-хоровий, інструментальний, театралізований, хореографічний та проектно-творчий. Кожен із них має власну специфіку, педагогічний потенціал і виховне значення.

Вокально-хорова діяльність є однією з найпоширеніших і найефективніших форм позаурочної музичної роботи. Вона сприяє формуванню вокально-слухових навичок, розвитку музичного слуху, дикції, артикуляції, а також вихованню колективних якостей – взаємної відповідальності, злагожденості, дисципліни. Хорове виконання розвиває в учнів почуття ансамблю, емоційну виразність і здатність до художнього співпереживання. Особливе значення має робота над українським народним та сучасним репертуаром, адже вона виховує патріотичні почуття, любов до рідної мови й культури.

Інструментальна діяльність охоплює гру на музичних інструментах у сольній або ансамблевій формі. Вона формує музичне мислення, увагу, координацію рухів, почуття ритму та відповідальність за власний результат. Для учнів основної школи особливо доцільною є колективна інструментальна гра (ансамбль шумових, ударних, духових, струнних інструментів), яка дозволяє поєднати навчальний і творчий аспекти, створюючи умови для самовираження навіть у дітей без спеціальної музичної підготовки. Участь у шкільному оркестрі або ансамблі сприяє розвитку витримки, концентрації уваги, здатності до спільної творчої взаємодії, що має велике виховне значення.

Театралізований напрям позаурочної мистецької діяльності передбачає синтез музики, літератури, акторської гри та сценічного руху. Він формує у школярів почуття художнього образу, розвиває мовлення, пластику, інтонаційне мислення, уяву. Через участь у музичних виставах, шкільних операх, театралізованих концертах учні вчаться розуміти емоційно-образну природу музики, співвідносити її з текстом і дією. Театралізована діяльність виконує також важливу психолого-педагогічну функцію – допомагає долати

комунікативні бар'єри, сором'язливість, розвиває впевненість у собі та сценічну культуру поведінки.

Хореографічна діяльність є важливим складником музично-естетичного розвитку, адже поєднує музичне й рухове начало, сприяючи гармонізації тілесного та духовного розвитку учнів. Через танець школярі навчаються відчувати ритм, пластично втілювати музичні образи, передавати настрій через рух. Особливу педагогічну цінність має використання елементів українського народного танцю, який не лише розвиває почуття ритму, але й поглиблює національну самосвідомість, зберігає традиційні форми народної культури. Хореографічна діяльність у школі має значення не лише естетичне, а й виховне – вона формує культуру руху, дисципліну, колективну узгодженість дій.

Проектно-творчий напрям охоплює організацію спільних мистецьких проєктів, концертів, конкурсів, фестивалів, квестів і дослідницьких ініціатив, у яких учні виступають як активні творці. Така діяльність розвиває у школярів організаторські навички, ініціативність, здатність до планування, аналітичного мислення. Проєкти мистецького спрямування можуть мати міждисциплінарний характер – наприклад, об'єднувати музику з образотворчим мистецтвом, історією, літературою, краєзнавством. Це створює умови для цілісного засвоєння культурного контексту й формує ключові компетентності, визначені Концепцією «Нова українська школа».

Педагогічна доцільність поєднання різних форм мистецького досвіду полягає у тому, що вони взаємодоповнюють одна одну, створюючи умови для гармонійного розвитку особистості. Вокал формує слух і дихання, гра на інструментах – координацію та дисципліну, театр – емоційну виразність і мовлення, танець – ритмічність і пластичність, а проєктна діяльність – креативність і самостійність. Синергія цих напрямів сприяє формуванню цілісного музично-естетичного досвіду, який охоплює емоційно-почуттєву, когнітивну та діяльнісну сфери учня.

Отже, позаурочна мистецька діяльність у школі є багатовекторним простором художнього розвитку, де кожен напрям виконує важливу

педагогічну місію. Її ефективність визначається не лише змістовним наповненням, але й умінням педагога інтегрувати різні форми мистецької активності у цілісний виховний процес, у якому музика виступає універсальним засобом формування гармонійної, творчої, духовно багатой особистості.

У сучасній системі загальної середньої освіти позаурочна діяльність розглядається не лише як доповнення до навчальних занять, а як потужний педагогічний чинник музичного розвитку особистості. Саме в умовах позаурочної творчості створюється середовище, у якому учень має змогу проявити ініціативу, реалізувати індивідуальні здібності, набути досвіду емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва. Цей простір є гнучким, демократичним і варіативним, тому він дозволяє поєднати навчальні, виховні та культурно-дозвілєві аспекти музичного розвитку підлітка.

Одним із ключових результатів позаурочної мистецької діяльності є розвиток ініціативності, самостійності та співтворчості учнів. В умовах хору, ансамблю, театралізованого чи хореографічного колективу діти навчаються брати на себе відповідальність, ухвалювати рішення, пропонувати власні ідеї щодо виконання музичних творів, сценічної інтерпретації або організації концертних виступів. Така діяльність формує навички самоорганізації, творчого мислення, вміння діяти у команді. За спостереженнями педагогів-музикантів, саме у позаурочній роботі виявляється справжня самостійність учня, адже вона не обмежена суворими рамками програми та дає простір для експерименту й імпровізації.

Важливим педагогічним завданням є формування стійкої мотивації до музичного самовираження та пізнання. Мотиваційна сфера підлітка у цьому віці є нестійкою, тому саме емоційно насичені, творчі форми позаурочної діяльності – конкурси, фестивалі, імпровізаційні вечори, шкільні концерти, мистецькі студії – здатні підтримувати інтерес до музики. Коли учень відчуває успіх, естетичне задоволення та суспільне визнання своєї творчості, формується внутрішня потреба у подальшому музичному розвитку. Важливо, що педагог

виступає не лише керівником, а й партнером у спільній творчості, спрямовуючи діяльність школярів на самопізнання через музику.

Не менш суттєвою є роль позаурочної діяльності у вихованні емоційно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва. Через систематичне спілкування з музикою, участь у творчих колективах та художніх заходах школяр поступово формує здатність глибше сприймати зміст музичного твору, співпереживати, осмислювати духовну сутність мистецтва. Від елементарного естетичного задоволення дитина переходить до усвідомленого ціннісного ставлення, коли музика стає джерелом натхнення, внутрішнього збагачення й етичного вдосконалення. Емоційна насиченість музичної діяльності створює умови для розвитку морально-естетичних почуттів і сприяє становленню духовної культури школяра.

Однією з найважливіших функцій позаурочної мистецької діяльності є забезпечення умов для гармонійного музичного розвитку особистості підлітка у творчому середовищі. Це середовище має базуватися на принципах гуманізації, партнерства, довіри, підтримки індивідуального темпу та рівня розвитку учнів. Атмосфера творчої свободи, співпраці, доброзичливості сприяє не лише оволодінню музичними навичками, а й формуванню емоційної рівноваженості, комунікативної культури, здатності до самооцінки й рефлексії. У процесі спільної музичної творчості підліток переживає радість колективного успіху, відчуття естетичного піднесення, що є основою для формування гармонійної, внутрішньо вмотивованої особистості.

Таким чином, позаурочна мистецька діяльність виступає педагогічним чинником, який забезпечує не лише збагачення музичного досвіду, а й формування ціннісно-світоглядних орієнтацій. Вона створює сприятливі умови для розвитку креативності, емоційної чуйності, моральної культури, самостійності й духовної зрілості учнів. У цьому контексті позаурочна робота є важливою складовою формування музичної компетентності школярів і водночас – дієвим засобом виховання особистості, здатної до творчої самореалізації у мистецькому та соціальному просторі.

Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що позаурочна мистецька діяльність посідає важливе місце у сучасній системі загальної середньої освіти, виконуючи функцію органічного продовження навчального процесу та водночас – простору вільної творчості. Її педагогічна сутність полягає у створенні умов для самореалізації особистості, розвитку естетичних почуттів, формуванні музичного мислення та емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва.

Теоретичні положення, висвітлені у попередніх підрозділах, дають підстави стверджувати, що позаурочна діяльність є комплексним педагогічним феноменом, який поєднує освітню, виховну, розвивальну, комунікативну та культуротворчу функції. Вона спрямована не лише на засвоєння музичних знань чи розвиток виконавських навичок, а й на формування духовно багатой, емоційно зрілої особистості, здатної до творчого самовираження.

Музично-творча діяльність учнів у позаурочному просторі – хорових, ансамблевих, театралізованих, хореографічних, проектних формах – сприяє активізації внутрішніх ресурсів дитини, пробудженню ініціативності, формуванню здатності до співпраці та спільного художнього переживання. У процесі такої діяльності музика стає не лише навчальним об'єктом, а й особистісно значущим засобом пізнання світу та самого себе.

Психолого-педагогічні особливості підліткового віку – емоційна вразливість, потреба у самоствердженні, прагнення до колективної взаємодії – зумовлюють ефективність позаурочних форм музичного виховання. Саме вони забезпечують природне середовище для розкриття потенціалу учнів, гармонійного поєднання когнітивних, емоційних і творчих процесів.

Отже, значення позаурочної мистецької діяльності як чинника музичного розвитку школярів полягає у створенні системи педагогічних умов, що сприяють становленню цілісного музичного досвіду особистості. Така діяльність формує в учнів стійку мотивацію до музичного самовираження, розвиває естетичну свідомість, забезпечує духовне збагачення та морально-ціннісне зростання. У цьому контексті позаурочна мистецька робота виступає

не лише доповненням шкільного курсу музики, а повноцінним освітньо-виховним середовищем, у якому здійснюється гармонійний розвиток особистості через активну участь у музичній творчості.

Таким чином, позаурочна мистецька діяльність постає як важливий педагогічний чинник формування музичної культури школярів, що інтегрує навчальні, виховні та соціокультурні компоненти музичної освіти. Її системне впровадження у шкільну практику забезпечує розвиток музичних здібностей, збагачення духовного світу підлітків та виховання їхньої естетичної свідомості як необхідної складової особистісного зростання.

1.2. Музично-освітній потенціал позаурочних форм навчання у контексті сучасної методики музичного мистецтва

У системі сучасної загальної середньої освіти позаурочна діяльність розглядається як важливий компонент цілісного музично-освітнього процесу, що забезпечує неперервність, варіативність і творчий характер навчання. Вона створює можливості для розширення меж формальної освіти, надаючи учням свободу самовираження, а педагогам – простір для застосування інноваційних методів.

У контексті сучасної методики музичного мистецтва позаурочні форми спрямовані на формування музичних компетентностей, розвиток творчих здібностей, виховання естетичного смаку та духовно-ціннісного ставлення до мистецтва.

М. Федорець зауважує, що «вирішення проблеми формування естетичного смаку дітей та підлітків більш асоціюється з системами загальної середньої освіти та додаткової мистецької освіти. Музичні школи, школи мистецтв, студії та класи естетичного виховання надають учням свободу творчої діяльності, розширюють коло спілкування, забезпечують індивідуальний підхід у темпах та способах розвитку здібностей, а також допомагають у соціально-культурному самовизначенні та задоволенні освітніх потреб, формуванні ціннісних орієнтацій та духовних пріоритетів. Відомо, що отримані в дитинстві музичні враження сприяють розвитку умінь оцінювати, розуміти та насолоджуватися творами мистецтва протягом всього життя» [43, с. 6].

Також, М. Федорець наголошує і на тому, що «наукою доведено, що організована в процесі освіти музична діяльність дитини у вигляді різних видів музикування має великі можливості для впливу на формування її особистості. Через те, що музика сприймається емоційно, музична діяльність має велике значення для розвитку почуттів людини та формування її емоційного інтелекту, що є важливим чинником життєвої і професійної

успішності у майбутньому. Чуттєве сприйняття музики школярами на уроках музичного мистецтва та під час позаурочної творчої діяльності передбачає розумові операції – порівняння, аналіз, синтез, узагальнення тощо, що є ефективним фактором інтелектуального розвитку» [42, с. 22].

Поняття «позаурочні форми музичного навчання» охоплює різноманітні види організованої діяльності учнів, що здійснюються за межами основного уроку, але тісно пов'язані з його змістом і цілями. Такі форми передбачають активну участь дітей у процесі пізнання музики через практичну творчість – виконання, слухання, інтерпретацію, імпровізацію. За своєю педагогічною природою вони орієнтовані на розвиток суб'єктності школяра, тобто на його здатність до самостійного вибору, ініціативності та творчої активності.

О. Олексюк наголошує, що основною функцією позакласної музично-виховної діяльності є поглиблення та розширення змісту навчальних занять з музичного мистецтва, збагачення музичного світогляду учнів, а також удосконалення їхніх виконавських умінь і навичок. На думку дослідниці, організація позакласних музичних заходів має ґрунтуватися на таких педагогічних принципах, як послідовність, плановість, систематичність і доступність. Важливо забезпечити різноманітність змістового наповнення позакласної діяльності, добирати художній та ілюстративний матеріал із високим рівнем мистецької цінності, що відповідає віковим та пізнавальним особливостям школярів. Окрім того, тривалість занять повинна узгоджуватися з віковими можливостями дітей, щоб підтримувати їхню увагу, емоційний відгук і зацікавленість у процесі музично-творчої діяльності [32, с. 180].

Розглядаючи сутність і значення позакласної діяльності у процесі розвитку школярів, варто визначити основні принципи її організації.

Б. Кобзар, поєднуючи традиційні принципи виховання з особливостями позаурочної роботи, виокремлює низку провідних положень, що визначають ефективність цього напрямку педагогічної діяльності [20, с. 65].

До таких принципів належать:

- принцип ініціативи та самодіяльності учнів. Організація позакласної роботи передбачає активну участь школярів у плануванні, обговоренні та реалізації заходів спільно з педагогом. Учні мають можливість пропонувати власні ідеї, вносити корективи та визначати напрями діяльності відповідно до своїх інтересів і потреб;
- принцип зворотного зв'язку. Після проведення заходів учні здійснюють самооцінку й рефлексію: аналізують результати, висловлюють думки щодо ефективності виконаної роботи, визначають власний внесок у спільну справу;
- принцип співтворчості. Ефективність позакласної діяльності забезпечується завдяки поєднанню творчої взаємодії педагога й учнів у процесі підготовки та реалізації заходів. Спільна діяльність сприяє формуванню партнерських стосунків і розвитку творчого потенціалу школярів;
- принцип успішності. Важливо створити умови, за яких кожен учень відчуватиме власну значущість і досягнення успіху в тій чи іншій формі позакласної активності;
- принцип громадської спрямованості. Зміст виховної роботи має відповідати актуальним соціальним потребам, відображати досягнення науки, техніки, культури та мистецтва, формувати громадянську позицію учнів;
- принцип урахування вікових, статевих і національних особливостей. Організація позакласної роботи потребує індивідуального підходу до учнів з урахуванням їхнього темпераменту, психологічних характеристик, рівня розвитку, культурних традицій тощо;
- принцип зв'язку з навчальною діяльністю. Позакласна робота логічно продовжує зміст навчальних дисциплін, поглиблюючи та розширюючи знання, набуті на уроках. Цей принцип реалізується через діяльність гуртків, клубів, творчих студій, тематичних заходів та інших форм освітньої взаємодії;

- принцип ігрової та емоційної активності. Для підвищення мотивації учнів використовуються ігрові, інтерактивні та емоційно насичені форми роботи, що сприяють позитивному сприйняттю освітнього процесу;
- принцип діяльності й самодіяльності. Позакласна робота повинна базуватися на поєднанні пізнавальної активності учнів із практичною діяльністю, що розвиває набуті знання, уміння та навички;
- принцип добровільності. Учні самостійно обирають види діяльності відповідно до власних інтересів і схильностей, що забезпечує природну мотивацію до участі у позакласних заходах.

Б. Нестерович наголошує, що основними завданнями позакласної музично-виховної роботи у сучасній школі є реалізація освітнього, виховного та культуротворчого потенціалу музичного мистецтва і виокремлює такі ключові напрями цієї діяльності [29, с. 43]:

- розкриття світоглядного потенціалу музичного мистецтва, яке сприяє утвердженню високих етичних ідеалів, формуванню моральних орієнтирів особистості та вихованню духовних цінностей у шкільному середовищі;
- сприяння особистісній самореалізації учнів через розвиток і вияв їхнього музично-творчого потенціалу, залучення до різних форм мистецької діяльності та підтримку індивідуальних творчих ініціатив.;
- соціально-культурна адаптація школярів засобами музики, яка допомагає гармонізувати стосунки дитини із соціальним середовищем, розвиває здатність до комунікації, емпатії та співпереживання;
- естетизація шкільного простору шляхом об'єднання учнів, педагогів і батьків у спільні творчі колективи, що сприяє формуванню емоційно позитивного мікроклімату та розкриттю мистецьких здібностей кожного учасника освітнього процесу.

Класифікація позаурочних форм музичного навчання традиційно охоплює індивідуальні, групові та масові форми.

Індивідуальні форми (індивідуальні заняття з вокалу, інструментального виконавства, авторської імпровізації, композиторських спроб) спрямовані на

розвиток персонального музичного потенціалу, формування технічних навичок і внутрішньої мотивації до самовдосконалення.

Групові форми (ансамблі, малі творчі колективи, майстер-класи, камерні студії) формують комунікативну культуру, колективну відповідальність, вміння слухати та взаємодіяти. У таких формах відбувається становлення художнього мислення через спільну діяльність і взаємне натхнення.

Масові форми (шкільні концерти, мистецькі фестивалі, конкурси, музичні свята, інтегровані мистецькі акції) мають виражений виховний і соціокультурний ефект. Вони сприяють публічному визнанню творчих досягнень учнів, розширенню їхнього естетичного досвіду, утвердженню почуття належності до спільноти шкільного мистецького середовища.

Сучасна методика музичного мистецтва розрізняє традиційні й інноваційні форми позаурочного навчання.

До традиційних форм належать гуртки, хори, ансамблі, конкурси, концертні програми, які зберігають перевірені часом педагогічні принципи. Їхня цінність полягає у стабільності, виховній спрямованості та можливості систематичного розвитку виконавських навичок.

Інноваційні форми – це креативні майстерні, арт-проекти, перформанси, музично-театралізовані лабораторії, міжпредметні творчі проекти. Вони відповідають сучасним освітнім тенденціям – інтеграції мистецтв, проєктній діяльності, розвитку креативного мислення та цифрової компетентності. Зокрема, арт-проекти дають змогу поєднати музику, візуальне мистецтво, літературу, хореографію в єдиний освітньо-творчий простір, що сприяє цілісному сприйняттю мистецтва.

Педагогічна ефективність різних форм позаурочного музичного навчання визначається їхньою відповідністю віковим особливостям учнів, рівню їхніх музичних умінь, інтересів та соціокультурного досвіду. Важливо, щоб вибір форми діяльності був не формальним, а методично обґрунтованим – із чітким урахуванням освітніх цілей і можливостей розвитку кожного школяра.

Музично-освітній потенціал позаурочних форм полягає у їхній здатності забезпечувати цілісний розвиток особистості школяра засобами музичного мистецтва – пізнавальний, емоційно-естетичний, комунікативний та креативний аспекти. Позаурочний простір у цьому контексті виступає лабораторією художнього досвіду, де учень не лише сприймає музику як навчальний матеріал, а й активно проживає її через слухання, виконання, інтерпретацію й творче самовираження.

Передусім, позаурочна діяльність сприяє розширенню естетичного досвіду учнів та формуванню інтересу до музики. Залучення школярів до участі у хорах, ансамблях, гуртках, музичних театральних постановках чи арт-проектах створює умови для безпосереднього контакту з мистецтвом. Через різноманіття репертуару, жанрів і стилів учні пізнають багатство національної та світової музичної культури, розвивають уміння емоційно реагувати на художні образи, усвідомлюють соціально-культурну роль музики. Як зазначає Л. Масол «систематичне залучення школярів до активних мистецьких форм діяльності формує їхній естетичний світогляд і закладає основи музичної культури як складової загальної культури особистості» [26, с. 114].

Другим важливим аспектом музично-освітнього потенціалу є стимулювання слухацької активності та творчої ініціативи. У позаурочних формах музичного навчання відсутня жорстка регламентація, тому учень виступає не пасивним спостерігачем, а активним учасником процесу. Йому надається можливість самостійно добирати музичний матеріал, пропонувати варіанти інтерпретацій, імпровізувати, створювати власні мінікомпозиції або ритмічні супроводи. Такі види діяльності пробуджують внутрішню мотивацію до пізнання музики, перетворюють слухання з навчальної дії на емоційно-особистісне переживання. Ряд психологічних досліджень підтверджують, що саме емоційна залученість і самостійність у творчому процесі забезпечують глибше засвоєння музичного матеріалу та розвиток музичного слуху.

Значний потенціал позаурочних форм полягає також у розвитку ритмічних, виконавських та комунікативних навичок. Ритм як

структуруювальний елемент музики є не лише технічною, а й психологічною категорією, що формує відчуття гармонії, організованості, спільного темпоритму у колективному виконанні. Вокально-хорова, інструментальна, хореографічна діяльність у позаурочному просторі формує вміння узгоджувати власні дії з партнерами, розвиває навички слухового контролю, колективної координації та сценічної комунікації. Саме тут реалізується принцип «музики як спільного досвіду», коли кожен учасник ансамблю чи гурту водночас є виконавцем і співтворцем.

Окрім технічних і художніх навичок, позаурочна діяльність сприяє формуванню соціально-комунікативних компетентностей – уміння висловлювати власну думку, сприймати ідеї інших, досягати узгодженості в колективі. Через спільну творчість учні вчаться співпраці, відповідальності, самодисципліні, що має безпосередній виховний і розвивальний ефект.

Організація позаурочних занять у галузі музичного мистецтва потребує цілісної методичної системи, що спирається на сучасні педагогічні концепції та враховує специфіку мистецької діяльності школярів. Одним із провідних у цьому контексті є діяльнісний підхід, який передбачає залучення учнів до активної практичної взаємодії з музикою – слухання, виконання, імпровізації, аналізу, створення власних творчих продуктів. У межах цього підходу учень розглядається не як пасивний реципієнт знань, а як суб'єкт музичної діяльності, здатний до самостійного пізнання, експерименту та творчої рефлексії.

Важливу роль відіграє *компетентнісний підхід*, орієнтований на формування в учнів ключових, загальнокультурних і мистецьких компетентностей. Він дозволяє інтегрувати у позаурочну діяльність різні види мистецької активності – вокально-хорову, інструментальну, театралізовану, хореографічну – з метою розвитку музичного мислення, естетичного смаку, емоційного інтелекту. Застосування цього підходу передбачає не лише набуття знань і вмінь, а й формування ставлення до музики як до особистісно значущої цінності.

Інтегративний підхід дозволяє поєднувати різні види мистецтв (музику, танець, слово, образотворче мистецтво), що особливо ефективно у межах позаурочних проєктів, перформансів, креативних майстерень. Таке поєднання розширює естетичний досвід школярів, сприяє міждисциплінарному мисленню, підвищує мотивацію до участі у творчих заходах.

Важливою засадою сучасної методики є *особистісно орієнтований підхід*, який враховує індивідуальні здібності, інтереси та емоційно-ціннісні орієнтири учнів. Педагог у цьому контексті виступає не стільки носієм знань, скільки партнером і наставником, який створює умови для самовираження й самореалізації дитини у музичній діяльності.

До провідних методичних принципів організації позаурочних занять належать:

- принцип художньої доцільності, що передбачає добір матеріалу з урахуванням вікових особливостей і художньої цінності творів;
- принцип креативності, орієнтований на розвиток творчої ініціативи, імпровізаційних навичок, здатності до оригінального музичного мислення;
- принцип партнерської взаємодії, який реалізується у співпраці «учень-учитель-група»;
- принцип емоційної включеності, що забезпечує глибоке внутрішнє переживання музики й формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва.

У сучасній педагогічній практиці роль учителя музичного мистецтва у процесі організації позаурочної діяльності набуває багатовимірного характеру. Він виступає не лише як виконавець навчальної програми, але як координатор, наставник, мотиватор і фасилітатор творчості, що забезпечує педагогічну, організаційну та психологічну підтримку учнів у їхньому музично-творчому розвитку.

Як координатор, учитель спрямовує діяльність школярів, узгоджуючи різні напрями позаурочної роботи – хорову, інструментальну, театралізовану, хореографічну. Його завдання полягає у створенні цілісного мистецького

простору школи, де кожна форма творчої активності логічно взаємопов’язана і сприяє розвитку музичних здібностей учнів. Педагог визначає зміст занять, добирає репертуар, організовує виступи, конкурси, мистецькі акції, залучаючи дітей до активної співтворчості.

У ролі наставника учитель формує в учнів художні цінності, розвиває емоційно-естетичне сприймання музики, навчає культурі виконання та спілкування. Важливо, щоб педагог не лише демонстрував професійні знання, а й особистим прикладом надихав учнів до творчого пошуку, самовираження, дослідницького інтересу до музичного мистецтва.

Як мотиватор, учитель стимулює внутрішню потребу учнів у творчій діяльності, створює позитивний емоційний клімат у колективі, заохочує до участі у музичних заходах, конкурсах, фестивалях. Застосування різноманітних методів – ігрових, проєктних, імпрровізаційних – допомагає підтримувати інтерес до музики, розвивати почуття успіху й упевненості у власних силах.

У сучасних умовах учитель музичного мистецтва все частіше виконує функцію фасилітатора творчості, тобто створює умови, у яких кожен учень може проявити себе, реалізувати власні музичні ідеї. Це передбачає застосування інтерактивних технологій, колективних творчих проєктів, методів креативного музикування, імпрровізації, цифрових інструментів і мультимедійних засобів.

Професійна педагогічна майстерність учителя виявляється у здатності гармонійно поєднувати різні методи навчання – репродуктивні, евристичні, ігрові, творчо-дослідницькі – з новітніми технологіями мистецької освіти. Ефективний педагог у позаурочній діяльності вміє поєднати методичну системність із відкритістю до експерименту, що забезпечує розвиток у школярів креативності, комунікативності, емоційної чутливості.

Узагальнюючи викладені теоретичні положення, можна стверджувати, що позаурочні форми музичного навчання мають потужний педагогічний потенціал, який виявляється у формуванні цілісного музично-естетичного досвіду школярів, розвитку їхньої творчої активності, емоційної чутливості та

самовираження. Саме у позаурочному середовищі учні отримують можливість вільного експериментування зі звуком, ритмом, тембром, жестом — тобто залучаються до природного процесу художнього творення, який не завжди можливий у межах уроку.

З позицій сучасної методики музичного мистецтва, позаурочна діяльність виступає педагогічною лабораторією розвитку інноваційних підходів. Вона дає змогу реалізувати інтегративний, компетентнісний і діяльнісний підходи у практиці музичної освіти, поєднуючи навчання, виховання і дозвілля в єдиний художньо-педагогічний процес. Участь учнів у вокально-хорових ансамблях, інструментальних гуртках, арт-проектах, перформансах сприяє не лише розвитку музичних здібностей, а й формуванню комунікативних, соціокультурних і рефлексивних компетентностей.

Особливої актуальності набуває використання позаурочних форм як передумови впровадження креативних перкусійних технік у музично-освітній практиці. Саме в позаурочному просторі, де домінує творча свобода, учні можуть оволодівати ритмічними моделями, відчувати темпоритм колективної взаємодії, експериментувати з нетрадиційними засобами звуковидобування. Це створює основу для подальшої реалізації інноваційних методик музичного розвитку, спрямованих на поєднання перформативності, тілесності та імпровізаційності у музичній діяльності.

Таким чином, позаурочні форми музичного навчання не лише розширюють межі традиційної педагогіки мистецтва, але й виступають фундаментом для оновлення змісту та методів загальної середньої освіти. Вони сприяють становленню сучасного учня як активного суб'єкта художньої культури, здатного мислити креативно, діяти колективно та емоційно взаємодіяти у процесі творчої діяльності.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КРЕАТИВНИХ ПЕРКУСІЙНИХ ТЕХНІК У РОБОТІ З УЧНЯМИ-ПІДЛІТКАМИ

2.1. Креативні перкусійні техніки як засіб активізації музично-творчої діяльності підлітків

У сучасній музичній педагогіці поняття «перкусійні техніки» охоплює широкий спектр методів і прийомів звуковидобування за допомогою ударних, шумових та альтернативних інструментів, спрямованих на розвиток ритмічного чуття, моторики, слухового сприйняття та творчого самовираження учнів.

Термін «*перкусія*» (від лат. *percussio* – удар, биття) в освітньо-мистецькому контексті трактується не лише як розділ інструментального виконавства, а й як педагогічний інструмент формування музичної компетентності, що передбачає залучення учнів до активної звукової творчості, колективного музикування та експериментування зі звуками навколишнього середовища. «Ударні інструменти з'явилися першими в історії людства. Свою назву «ударні» музичні інструменти отримали через спосіб видобування звуку шляхом вдаряння безпосередньо руками або спеціальними пристосуваннями (молоточками, паличками, колотушками тощо). Вони не лише задають ритм, але й створюють музику. Тембр звучання ударного інструменту визначається сукупністю факторів: способом удару; формою тіла, що звучить; матеріалом, із якого виготовлено інструмент. Гучність звуку інструменту залежить від його розміру, сили удару або амплітуди коливання тіла, який звучить» [16, с.190].

Зі словника музичних термінів дізнаємося, що термін «*перкусія* – загальна назва інструментів, які не входять до ударної установки: бонгі, бубон, гуіро, кабаца, камесо, конго, кастаньєти, чокало та інші; на таких інструментах грають не зайняті музиканти або запрошені виконавці; їх застосування характерні для

академічної, естрадної музики, деяких стилів сучасного джазу (афро-кубинського, боса нова, джаз-рок та ін.)» [38, с. 193].

О. Лобова зазначає, що «термін «Body Percussion» перекладається з англійської як перкусія тіла, що підкреслює особливу роль ритму у створенні музики за допомогою тілесних звуків (за допомогою оплесків, клацань, тупання, створення шумів, шепоту тощо). У музичній педагогіці про значення жестів, що звучать наголошував К. Орф. Зокрема, учений зазначав, що за їх допомогою, можна «вивільнити» першооснову досягнення музичного мистецтва – ритм» [25, с. 96].

О. Ростовський наголошує, що «Body Percussion є універсальною технікою розвитку не тільки ритмічного почуття, але й таких основних психічних процесів як: уваги, пам'яті, мислення; моторики, координації; передбачає залучення майбутніх учителів до музично-рухової діяльності» [35, с. 109].

Є. Дудник зазначає, що «ударні інструменти (ударні установки та перкусійні інструменти) вимагають специфічного підходу до викладання та спеціалізованого обладнання, що може вплинути на вибір організаційно-дидактичних форм. Другою ключовою проблемою є розробка ефективних методів і прийомів групового навчання учнів координації та техніці гри на ударних інструментах» [16, с. 186].

У музично-освітньому процесі перкусійні техніки поділяють на три основні групи:

- традиційні ударні інструменти – барабани, бубни, тарілки, трикутники, ксилофони, маракаси тощо, які застосовуються у класичній та естрадній педагогіці;
- шумові інструменти – предмети, що імітують природні звуки (дощові палиці, тріскачки, шейкери, кастаньєти), активно використовуються у роботі з дітьми та підлітками для розвитку уяви й асоціативного мислення;
- альтернативні (body percussion, found percussion) – сучасні практики створення ритмічних структур за допомогою тіла (плескання, клацання,

тупання) чи побутових предметів (пляшки, коробки, відра, металеві поверхні).

Педагогічна доцільність впровадження перкусійних технік у навчальний процес ґрунтується на їхній універсальності та інтерактивності. Такі техніки сприяють розвитку музичного слуху, координації, відчуття ансамблю, креативності, комунікативних навичок та міжособистісної взаємодії. Особливо значущими вони є у роботі з підлітками, оскільки поєднують фізичну активність, емоційне розвантаження й творче самовираження.

Згідно з сучасними дослідженнями, перкусійні техніки стають ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності, особливо у форматі позаурочних занять, майстерень та музичних перформансів. Вони відкривають шлях до інтеграції музичного, рухового та емоційного компонентів, формуючи у школярів цілісне уявлення про мистецьку діяльність як процес комунікації та творчості.

В. Вергунова вважає, що «метою вивчення даного освітнього компонента є розширення професійних та естетико-виховних можливостей при роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку шляхом використання тілесного музикування».

Основні завдання спрямовані на:

- збагачення досвіду музично-рухової діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва;
- ознайомлення зі способами роботи з тілом через ритм та з ритмом через тіло;
- розвиток музикальності, почуття ритму, удосконалення координації та моторики;
- формування навичок взаємодії та роботи в команді;
- стимулювання потреби творчого самовираження через тілесну перкусію»[5, с. 3] .

У сучасній педагогіці мистецтва креативність визначається як інтегральна якість особистості, що виявляється у здатності створювати нові художні ідеї,

нестандартні музичні образи, оригінальні способи інтерпретації звуку та ритму. Вона є провідною умовою оновлення музичної освіти, оскільки передбачає активну взаємодію інтелектуального, емоційного та моторного компонентів музичної діяльності. Креативність у педагогічному контексті трактується не лише як індивідуальний таланти, а як навчально-розвивальний процес, який може цілеспрямовано формуватися через організацію мистецьких ситуацій, імпровізацію, колективне музикування, проєктно-творчу діяльність.

Розвиток творчого мислення учнів у процесі колективного музикування має особливе значення. Саме у спільній діяльності, що базується на взаємодії, слуханні, відчутті ансамблю, формується здатність мислити музично, спонтанно реагувати на звукові події, пропонувати власні ідеї, варіювати ритм, тембр, динаміку. Колективна форма навчання активізує не лише емоційно-вольову сферу, а й сприяє становленню соціальної креативності – уміння домовлятися, узгоджувати художні рішення, брати відповідальність за спільний результат.

Креативність особливо яскраво виявляється у ритмічних і перкусійних формах музичної діяльності, де учень виступає не просто виконавцем, а співавтором звукового простору. Перкусійні імпровізації, body percussion, саунд-ігри чи ансамблі шумових інструментів надають змогу учням експериментувати зі звуками, створювати власні ритмічні малюнки, комбінувати різні джерела звучання. У таких формах креативність реалізується через:

- інтуїтивно-асоціативне мислення, коли звуки стають засобом самовираження;
- емоційно-рухову активність, що сприяє глибшому сприйняттю ритму та динаміки;
- імпровізаційно-колективну взаємодію, яка формує почуття ансамблю, комунікабельність і впевненість.

Креативні перкусійні практики (за методиками К. Орфа, Д. Далькроза, а також сучасними інтегративними підходами у STEAM-освіті) перетворюють

музичне навчання на процес емоційного пізнання світу звуків, де учень не просто відтворює, а створює музику тут і зараз. Такі методи забезпечують розвиток у підлітків відчуття внутрішнього ритму, слухової уяви, рефлексії, комунікативної культури, що відповідає сучасним вимогам компетентнісної мистецької освіти.

У сучасній мистецькій педагогіці креативні перкусійні техніки розглядаються як потужний інноваційний інструмент розвитку музичної виразності, слухового сприйняття та творчої активності учнів. Вони поєднують традиційні елементи ритмічного виховання з новітніми формами інтерактивної взаємодії, надаючи процесу навчання динамічності, емоційної залученості та колективної спрямованості.

Ритм виступає базовою складовою музичного розвитку підлітків, адже саме він визначає внутрішню організацію музичного мислення, структурує слухове сприйняття й координацію рухів. Ритмічні вправи формують не лише музичне відчуття часу, а й дисциплінують, сприяють саморегуляції, синхронізації дій у колективі. З позиції психології музичного сприймання, робота з ритмом активізує когнітивні процеси – увагу, пам'ять, аналітичне мислення, а також емоційно-вольову сферу.

Однією з найбільш ефективних практик є створення ритмічних малюнків без використання інструментів, тобто за допомогою *body percussion*, *beatbox* та *tap*.

Body percussion (перкусія тілом) передбачає відтворення ритмів через плескання, клацання, притупування, ляскання, удари по грудях чи ногах. Цей метод, популяризований у системі Карла Орфа, поєднує рух, звук і емоцію, сприяючи розвитку координації та ансамблевого відчуття.

Як зазначає В. Вергунова, «Body Percussion ґрунтується на ідеї використання власного тіла як універсального музичного інструмента. Ця техніка має глибоку історію. Ще з давніх часів й по сьогоднішній день звуки тіла у вигляді ритмічного супроводу часто виступають невід'ємною частиною співу й танців. Body Percussion є універсальною технікою розвитку не тільки

ритмічного почуття, але й таких основних психічних процесів як: уваги, пам'яті, мислення; моторики, координації; передбачає залучення майбутніх учителів до музично-рухової діяльності» [5, с. 4].

Beatbox – вокальна перкусія, що використовує артикуляційні можливості голосового апарату для імітації барабанних ритмів. У педагогічному процесі вона стає засобом розвитку дихання, дикції, тембрової різноманітності й творчої імпровізації.

Tap dance (степ) – синтез музики і танцю, у якому рух перетворюється на звукову подію. В освітньому середовищі він формує чуття ритму, пластику, виразність і музично-рухову культуру.

Сучасна методика музичного навчання активно використовує комбінування традиційних і нетрадиційних ударних засобів. Це може бути поєднання барабанів, кахона, джембе, бубнів з побутовими предметами – пляшками, коробками, металевими поверхнями, що створюють нові темброві можливості. Така практика розширює уявлення учнів про музичну виразність і формує розуміння того, що музика може народжуватися з усього, що звучить.

Педагогічна доцільність впровадження цих технік полягає в їхній емоційно-комунікативній природі. Учні не просто відтворюють задані ритми, а експериментують, створюють власні композиції, навчаються слухати себе та інших. Інтеграція креативних перкусійних технік у музичне навчання сприяє розвитку:

- художньо-ритмічного слуху;
- моторної координації та концентрації;
- відчуттю ансамблевої єдності;
- творчій ініціативі та комунікативній відкритості.

Перкусійна творчість у сучасній школі посідає важливе місце в системі музичного виховання, оскільки поєднує навчальні, виховні та розвивальні аспекти мистецької освіти. Вона спрямована на формування у школярів здатності до ритмічного відчуття, колективної взаємодії, імпровізації й самовираження засобами звуку. Через доступність і динамічність, перкусійні

форми є одним із найбільш ефективних засобів залучення дітей до активної музичної діяльності поза межами традиційного уроку.

Одним із ключових напрямів є використання шумових ансамблів, ритмічних імпровізацій та «оркестрів-речей».

Шумові ансамблі дозволяють створювати звукові композиції з елементарних ударних та побутових предметів (пластикових пляшок, коробок, ложок, банок тощо). Така діяльність формує у школярів відчуття тембрового різноманіття, координації та ансамблевого мислення.

Ритмічні імпровізації розвивають спонтанність, увагу та слухову чутливість. Діти вчаться реагувати на зміни у звучанні, ініціювати нові ідеї, створювати короткі ритмічні «діалоги», що активізує творчу уяву.

«Оркестри речей» – це сучасна форма інтерактивного музикування, де побутові об'єкти стають засобом художнього висловлення. Такі практики стимулюють екологічне мислення, розширюють межі музичного сприйняття і підкреслюють ідею: музика існує всюди, де є ритм і рух.

У педагогічній практиці особливо цінним є поєднання перкусійних технік із вокальними, театралізованими та танцювальними формами. Інтеграція цих напрямів створює синтетичне мистецьке середовище, у якому учень не лише грає, а й співає, рухається, бере участь у сценічній дії. Наприклад, ритм може стати основою для створення хореографічних імпровізацій, вокально-ритмічних композицій або коротких перформансів, що поєднують звук, рух і слово. Такий підхід забезпечує емоційне залучення, міжпредметну інтеграцію і розвиток багатомодальної креативності.

Особливе педагогічне значення має колективне ритмування, яке виступає засобом формування комунікативної культури, уваги, емпатії та дисципліни. У процесі спільного ритмування школярі навчаються:

- узгоджувати дії з партнерами;
- слухати інших і чути себе в ансамблі;
- відчувати пульсацію часу й динаміку групи;
- контролювати силу звуку, темп і характер виконання.

Колективне перкусійне музикування сприяє розвитку соціально-емоційного інтелекту, підвищує самооцінку учнів, зміцнює відчуття приналежності до групи. Воно стає ефективним інструментом виховання через мистецтво, що формує гармонійну, комунікативно відкриту і музично грамотну особистість.

Отже, перкусійна творчість у практиці музичного виховання школярів постає як одна з найперспективніших форм сучасної мистецької освіти, що поєднує навчальний, виховний і творчий потенціали. Її змістовне наповнення виходить далеко за межі традиційного ритмічного супроводу, перетворюючись на цілісний процес художнього самовираження, де звук, рух і емоція зливаються у єдине художньо-педагогічне ціле. Завдяки своїй доступності, природності й універсальності перкусійні техніки стають ефективним засобом розвитку музичних здібностей, уваги, координації, а також емоційної чутливості дітей і підлітків.

Особливу педагогічну цінність має колективна форма перкусійної діяльності – шумові ансамблі, «оркестри речей», ритмічні імпровізації, які забезпечують соціалізацію учнів, формують почуття спільності, відповідальності, довіри та взаємоповаги. Такі заняття сприяють розвитку комунікативних навичок, підтримують позитивний емоційний фон і сприяють формуванню культури співпраці. Ритмування стає своєрідною «мовою» міжособистісного порозуміння, у якій кожен учасник може висловити себе не словами, а звуками, жестами та рухом.

Інтеграція перкусійних технік із вокальними, театралізованими та танцювальними формами збагачує мистецький досвід школярів, відкриваючи перед ними простір для експерименту й імпровізації. Таке поєднання забезпечує емоційно-художню цілісність навчального процесу, активізує фантазію, асоціативне мислення, естетичну спостережливість, а також сприяє формуванню стійкого інтересу до музики.

Таким чином, перкусійна творчість у шкільному музичному вихованні є не лише засобом формування ритмічних навичок, а інноваційним педагогічним

чинником розвитку особистості. Вона сприяє розкриттю індивідуальних можливостей кожної дитини, стимулює креативність, комунікативність і духовну культуру. Залучення школярів до спільного музикування на основі перкусійних практик забезпечує гармонійний розвиток емоційної, інтелектуальної й соціальної сфер, що цілком відповідає сучасним освітнім орієнтирам та гуманістичній парадигмі загальної середньої освіти.

2.2. Методичні принципи, прийоми й організаційні форми впровадження перкусійних технік у позаурочний процес

У сучасній позаурочній системі загальної середньої освіти все більшої актуальності набувають інноваційні методики, спрямовані на розвиток творчого потенціалу, емоційної чутливості та креативного мислення учнів. Одним із таких ефективних напрямів є використання креативних перкусійних технік, які поєднують елементи музичного, хореографічного, театрального та візуального мистецтва. Цей підхід забезпечує активну взаємодію між ритмом, рухом і звуком, сприяє формуванню гармонійного художнього сприйняття та синтетичного мислення.

Особливу роль креативна перкусія відіграє у позаурочній діяльності, де педагог має змогу організовувати навчально-творчий процес у більш вільній, експериментальній формі. Саме у цьому середовищі учні розкривають власні здібності через імпровізацію, колективне музикування, рухові практики та сценічні проекти. Залучення перкусійних технік до позаурочних занять із хореографії сприяє розвитку ритмічної культури, моторної координації, відчуття ансамблю та артистичної свободи.

Методичні засади застосування таких технік ґрунтуються на інтеграції різних видів мистецтва, використанні елементів тілесної перкусії, ігрових методів і творчих імпровізацій. У поєднанні з хореографічною практикою вони дозволяють створювати багаторівневий освітній простір, де навчання перетворюється на процес художнього пізнання.

Організація креативної перкусійної діяльності у позаурочному мистецькому просторі ґрунтується на низці педагогічних принципів, що забезпечують ефективність і гуманістичну спрямованість освітнього процесу. Насамперед важливим є *принцип доступності*, який передбачає адаптацію навчального матеріалу до вікових, психологічних та індивідуальних можливостей учнів. Використання простих ритмічних структур, поступове

ускладнення завдань і залучення побутових предметів як інструментів сприяють формуванню впевненості та інтересу до творчої діяльності.

Не менш значущим є *принцип варіативності*, що забезпечує можливість вільного вибору форм і засобів ритмування залежно від навчальних цілей і контексту занять. Варіювання темпів, інструментів, динамічних відтінків та форм групової взаємодії дає змогу підтримувати мотивацію учнів і запобігати одноманітності у творчому процесі.

Інтегративність як принцип педагогічної організації передбачає поєднання перкусійних технік з іншими видами мистецтв – хореографією, вокалом, акторською грою, що сприяє розвитку міждисциплінарного мислення та формуванню цілісного художнього світогляду. Така синкретичність дозволяє сприймати ритм не лише як музичну категорію, а як універсальний засіб самовираження в мистецтві.

Важливе місце посідає *принцип творчої свободи*, який орієнтує педагога на створення умов для самостійного пошуку, експерименту та імпровізації. Стимулювання емоційного залучення учнів відбувається через *імпровізаційні ігри*, ритмічні діалоги, групові завдання, що розвивають відчуття спільності, взаємоповаги та креативної взаємодії.

Окрему увагу слід приділити *принципу безпечності та психологічного комфорту*. Під час колективного ритмування педагог має дбати про гармонійну атмосферу, уникати перевантаження, конфліктів чи емоційного тиску. Безпечне середовище дозволяє учням вільно виявляти власні ритмічні ідеї, долати страх помилок і формувати позитивне ставлення до творчого процесу.

У сукупності зазначені принципи формують методичну основу сучасного підходу до організації креативної перкусійної діяльності, де акцент переноситься з відтворення на самовираження, з дисциплінарної регламентації – на розвиток індивідуальності та спільної творчості.

Ефективне впровадження креативних перкусійних технік у позаурочну мистецьку діяльність учнів потребує опори на сучасні методичні підходи, які поєднують педагогічні, психологічні та художньо-творчі засади навчання.

Насамперед слід виокремити *діяльнісний підхід*, що орієнтує навчання на активну взаємодію учня з музичною реальністю. У процесі колективного ритмування учні не лише засвоюють техніку, а й конструюють власний досвід творчого самовираження. Основна увага спрямовується на практичні дії, які формують ритмічні, координаційні, комунікативні та емоційно-вольові навички.

Компетентнісний підхід забезпечує спрямованість перкусійної діяльності на розвиток ключових і предметних компетентностей – музично-ритмічної, естетичної, соціальної та креативної. Завдяки системі вправ, колективних виступів і творчих проєктів учні вчаться застосовувати набуті знання у нових ситуаціях, самостійно приймати рішення, виявляти ініціативу й відповідальність у спільній роботі.

Інтерактивний підхід ґрунтується на принципі співтворчості педагога й учнів. Ритмічні ігри, парні та групові вправи, ритм-діалоги і колективні імпровізації активізують комунікативну взаємодію, формують позитивний емоційний клімат і розвивають почуття ансамблевої єдності. Заняття набувають характеру діалогічного простору, де учні стають повноцінними учасниками творчого процесу.

Водночас *артпедагогічний підхід* розглядає перкусію як засіб гармонізації емоційної сфери, розвитку уяви та художнього мислення. Залучення елементів імпровізації, рухової активності й драматизації перетворює ритмічні заняття на інтегрований мистецький досвід. Такі практики сприяють подоланню психологічних бар'єрів, зниженню тривожності, стимулюють самооцінку та соціальну адаптацію учнів.

Реалізація зазначених підходів передбачає певну етапність роботи над ритмічно-перкусійним номером або арт-проєктом. На підготовчому етапі відбувається ознайомлення з ритмічними основами, вивчення елементарних перкусійних технік і створення мотиваційного середовища. Творчий етап включає колективні експерименти з ритмом, тембром, динамікою, елементи імпровізації та композиційне структурування матеріалу. Підсумковий етап

полягає у сценічній або презентаційній реалізації створеного продукту – виконанні номеру, участі у шкільному концерті, перформансі чи арт-проекті, що інтегрує музику, рух і візуальні елементи.

Інтеграція креативних перкусійних технік із різними видами мистецтва відкриває нові перспективи для формування цілісного художнього світогляду учнів та розширює дидактичний потенціал позаурочної мистецької діяльності. Синкретичність мистецтва, яка історично поєднує музику, рух, слово і зображення, у сучасних педагогічних практиках набуває нових форм завдяки залученню ритму як універсальної складової художньої виразності.

Передусім, поєднання музики, руху, слова та образотворчих засобів у процесі перкусійної творчості сприяє формуванню в учнів комплексного естетичного досвіду. Виконання ритмів супроводжується пластичними рухами, мімікою, короткими текстовими фразами або римованими речитативами, що поєднують музичний і театральний компоненти. Залучення елементів образотворчого мистецтва – створення декорацій, символічних костюмів, ритм-колажів – розширює художньо-асоціативне мислення, підсилює візуальну складову мистецького процесу.

Міжпредметна інтеграція креативної перкусії найчастіше реалізується у поєднанні музики, хореографії та театру, що створює синтетичну форму мистецької взаємодії. Музично-ритмічні вправи органічно вплітаються в хореографічні композиції, а ритмічні партії виконуються без інструментів – через тіло, рух і пластику. Такі практики формують відчуття музичності руху, допомагають розвивати сценічну увагу та узгодженість групової дії. Театральний компонент – драматизація, пантоміма, елементи рольової гри – додає емоційної глибини, стимулює розвиток емпатії й акторської уяви.

В умовах сучасного мистецького простору зростає роль інтегративних арт-проектів, у яких учні створюють цілісний художній продукт. Це можуть бути перформанси, міні-вистави, музично-пластичні етюди, екологічні чи соціальні арт-акції. Наприклад, у межах шкільного позаурочного гуртка може бути реалізовано проєкт «Ритми природи», де учні створюють композицію на

основі звуків довкілля, поєднуючи живу перкусію, рухову імпровізацію та проєкцію власних малюнків. Подібні форми дають змогу виявити індивідуальні здібності, сприяють колективній творчості та формуванню у школярів художньої самосвідомості.

Інтеграційний потенціал креативних перкусійних технік полягає і в тому, що вони не потребують спеціальної музичної підготовки чи складного обладнання. Це створює передумови для широкого залучення учнів до мистецької діяльності незалежно від їхнього рівня навченості. Завдяки природній тілесній виразності, елементам гри та імпровізації перкусійна практика стає містком між різними видами мистецтва, а також між шкільним навчанням і реальним культурним простором.

Інтеграція креативних перкусійних технік із різними видами мистецтва відкриває широкі можливості для удосконалення освітнього процесу, особливо в контексті хореографічних занять. Ритм як універсальна категорія художнього мислення є спільним підґрунтям для музики, танцю, слова та зображення, що зумовлює природну взаємодію між ними у процесі творчого розвитку особистості.

У хореографічній освіті креативна перкусія виступає потужним інструментом формування музично-рухової координації, почуття темпу, внутрішнього ритму та пластичної виразності. Поєднання музики, руху, слова та образотворчих засобів сприяє формуванню у студентів здатності мислити рух як засіб музичної артикуляції. Так, під час занять можливе виконання перкусійних фраз тілом (body percussion) у поєднанні з елементами класичного або сучасного танцю, де звук і рух створюють єдину художню структуру.

Міжпредметні зв'язки музика – хореографія – театр реалізуються через інтеграційні форми: ритм-пластичні етюди, театралізовані рухові композиції, сценічні імпровізації. Такі заняття не лише розвивають відчуття ансамблю та сценічну культуру, а й активізують акторські навички, уміння передавати емоційні стани через ритміко-рухові малюнки.

Наприклад, вправа «Ритм характеру» дозволяє учням передати певний настрій чи образ (радість, тривогу, спокій) через поєднання ритмічного малюнка й пластики.

Образотворчий компонент також може бути інтегрований у хореографічний контекст – через створення візуальної сценографії, символічних декорацій або малюнків ритму, які допомагають осмислити структуру танцювальної композиції. Такі синестетичні підходи сприяють розвитку просторового мислення й візуальної уяви.

Реалізація креативних перкусійних технік у позаурочних формах хореографічної діяльності – гуртках, студіях, творчих лабораторіях – сприяє формуванню навичок самостійної роботи над рухом і музичним супроводом. Створення ритмічно-перкусійних номерів дозволяє учням оволодіти новими засобами сценічного самовираження, розвинути відчуття колективної взаємодії, ансамблевої узгодженості та ритмічної гармонії.

Особливу цінність має використання перкусійних технік у хореографічних імпровізаціях і сучасних танцювальних формах (контемпорарі, джаз-модерн, перформанс), де ритм постає не лише музичним, а й тілесним феноменом. Такі практики формують гнучкість мислення, швидкість реакції, артистичну свободу та поглиблюють взаємозв'язок між музикальністю і рухом.

Інтеграція креативної перкусії у хореографічний процес сприяє створенню цілісного художнього продукту – вистави, міні-перформансу чи арт-проєкту, у якому поєднуються музика, рух, світло, візуальні ефекти й акторська експресія. Подібні форми творчості не лише підвищують мотивацію учнів, але й формують у них глибше розуміння художнього синтезу як основи сучасного сценічного мистецтва.

Креативні перкусійні практики мають значний розвивально-виховний потенціал, оскільки поєднують елементи музики, руху, гри та спілкування, забезпечуючи цілісний вплив на особистість учня. Вони сприяють розвитку музично-ритмічних здібностей, формуванню координації рухів, моторної пам'яті, слухової уваги та здатності до внутрішнього ритмування – важливих

передумов для якісного засвоєння хореографічного матеріалу. У процесі ритмування учні вчаться відчувати темп, динаміку, метричну структуру, що згодом безпосередньо відображається у точності виконання танцювальних рухів і синхронності групової дії.

Особливе виховне значення мають колективні форми перкусійної діяльності. Спільне творення ритму, імпровізаційні діалоги та ансамблеві вправи розвивають комунікативні навички, почуття взаємопідтримки, відповідальності за спільний результат. Учні вчаться слухати одне одного, адаптувати власну дію до ритмічного малюнка групи, що формує соціальну компетентність і здатність до конструктивної взаємодії – як у мистецькому колективі, так і в ширшому соціальному контексті.

Не менш важливим є вплив креативних перкусійних практик на емоційно-ціннісну сферу підлітків. Ритмічне самовираження через рух і звук створює можливість для емоційного розвантаження, зниження рівня тривожності, підвищення самооцінки та відчуття власної значущості у групі. У процесі творчої взаємодії формується позитивне ставлення до мистецтва, активізується потреба у самовираженні, з'являється естетичне задоволення від спільної діяльності.

У хореографічних заняттях креативна перкусія виконує функцію засобу емоційного розігріву, творчої мобілізації та згуртування групи. Вона сприяє переходу від звичайного тренування до художньо забарвленої творчої дії, де учні можуть не лише відтворювати рух, а й усвідомлювати його енергетику, ритмічну напругу та виразність. Таким чином, креативні перкусійні техніки стають не лише методом навчання, а й ефективним виховним ресурсом, що сприяє розвитку гармонійної, емоційно зрілої та соціально активної особистості.

Креативні перкусійні практики мають значний розвивально-виховний потенціал, оскільки поєднують елементи музики, руху, гри та взаємодії, що сприяє цілісному розвитку учнів. Вони формують музично-ритмічні здібності, координацію рухів, слухову увагу та здатність до внутрішнього ритмування, що

безпосередньо впливає на хореографічні навички та точність виконання танцювальних композицій.

Практичне використання таких технік у позаурочній діяльності включає вправи, які спрямовані на розвиток різних аспектів особистості, наведемо кілька прикладів, які успішно були апробовані нами під час проходження педагогічної практики:

1. **Ритмічний діалог.** Учні працюють у парах: один створює ритмічний мотив (плески, удари по тілу, стопах), інший відповідає власною ритмічною фразою, наслідуючи або контрастуючи з попереднім мотивом. Ця вправа розвиває слухову увагу, координацію рухів і здатність до імпровізації, а також формує навички комунікації та спільного музичного мислення.
2. **Колективна імпровізація тілесної перкусії.** Всі учасники групи створюють ритм одночасно, використовуючи тіло, підручні предмети або інструменти. Педагог задає основний метр або темп, а учні додають власні ритмічні варіації. Ця вправа розвиває відчуття ансамблевої єдності, відповідальність за спільний результат, а також соціальні компетентності через взаємодію та синхронізацію дій.
3. **Рух у ритмі слова.** Учні обирають короткий текст (вірш, римовану фразу, девіз) і відтворюють його ритмічно через рух, плески або удари по тілу. Така вправа поєднує музичне, мовне та рухове сприймання, стимулює творчу уяву, допомагає усвідомлювати звуково-ритмічні структури та зміцнює зв'язок музики і хореографії.
4. **Ритмічна імпровізація «Характер руху».** Учні експериментують із різними темпами, динамікою і емоційними відтінками рухів, супроводжуючи їх ритмічними малюнками або ударними елементами. Вправа сприяє розвитку емоційної чутливості, артистичної експресії та самовираження, формує здатність передавати образи через ритм і рух.
5. **Проектна практика «Колективний перкусійний номер».** Учні створюють спільний номер, де поєднуються музично-ритмічні елементи,

хореографія, театральні та візуальні компоненти. Кожен етап роботи (підготовка, розробка композиції, репетиція, презентація) стимулює навички співпраці, розвиває почуття відповідальності та сприяє формуванню цілісного художнього продукту.

Використання таких практик у хореографічних заняттях не лише розвиває технічні та музично-ритмічні здібності, а й має виражений виховний ефект. Колективна діяльність, імпровізаційні вправи та сценічна презентація сприяють соціалізації підлітків, формують уміння співпрацювати, приймати та підтримувати ідеї інших, стимулюють позитивну емоційну залученість та розвиток ціннісного ставлення до мистецтва.

Звідси, аналіз методичних засад використання креативних перкусійних технік у позаурочній мистецькій діяльності засвідчив, що цей напрям є потужним інструментом розвитку ритмічної, рухової та емоційно-виразної культури учнів. Застосування тілесної, інструментальної та предметної перкусії дозволяє формувати в учнів відчуття темпоритму, динаміки та ансамблевої взаємодії – базові навички, необхідні для хореографічної практики.

Використання діяльнісного, компетентнісного, інтерактивного й артпедагогічного підходів створює умови для активного залучення учнів до процесу музично-рухової творчості. Поєднання елементів імпровізації, пластичної виразності та драматизації сприяє розвитку креативного мислення, емоційної свободи й самовираження в колективній діяльності.

Особливе значення має інтеграція креативних перкусійних технік із хореографічними заняттями, адже саме у синтезі руху й ритму народжується глибше розуміння музичної структури танцю. Залучення таких форм у позаурочний процес не лише урізноманітнює освітній контент, але й формує в учнів цілісне художнє бачення, здатність до співтворчості та саморефлексії.

Отже, креативна перкусія у позаурочній діяльності виступає не лише ефективним дидактичним засобом, а й засобом естетичного виховання, що сприяє становленню гармонійної, ритмічно й емоційно чутливої особистості.

РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ВИКОРИСТАННЯ КРЕАТИВНИХ ПЕРКУСІЙНИХ ТЕХНІК У ПОЗАУРОЧНІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Концептуальні засади й структурно-змістова побудова моделі

Педагогічне моделювання в сучасній освіті розглядається як ключовий метод науково-методичної діяльності, спрямований на систематизацію, прогнозування та оптимізацію освітнього процесу. У науковій літературі поняття «педагогічна модель» трактується як структурована система науково обґрунтованих принципів, засобів та методів, що відображає закономірності навчально-виховного процесу та дозволяє реалізовувати його ефективно і цілеспрямовано. Такі моделі виконують функцію посередника між теоретичними положеннями педагогіки і практичним здійсненням навчання, забезпечуючи цілісне уявлення про структуру, зміст і динаміку педагогічного процесу.

Термін «модель» (лат. *modus* – міра) – у загальному розумінні аналог (графік, схема, знакова система, структура) певного об'єкта (оригіналу), фрагмента реальності, артефактів, витворів культури, концептуально-теоретичних утворень тощо [Філософський енциклопедичний словник, с. 611].

У контексті музично-хореографічної освіти моделювання виконує низку специфічних функцій. Систематизація дозволяє впорядкувати знання про засоби, форми та методи розвитку музично-ритмічних і рухових компетентностей учнів. Узагальнення дає змогу виокремити закономірності ефективного поєднання ритмічної діяльності, хореографії та креативної перкусії в навчальному процесі. Прогнозування передбачає передбачення очікуваних результатів навчання та розвитку учнів, включно з формуванням соціальних, комунікативних і творчих компетентностей.

Важливо, що побудова педагогічної моделі у сфері загальної середньої освіти потребує врахування специфіки предмета, рівня готовності учнів та особливостей художньо-творчого процесу. Зокрема, модель має забезпечувати:

- логічну послідовність і структурність навчального процесу, що дозволяє чітко поєднувати теоретичні знання і практичні навички;
- гнучкість і варіативність, що дозволяє адаптувати моделі до індивідуальних і групових особливостей учнів;
- інтегративність, що передбачає поєднання музики, руху, ритму, театральної експресії та образотворчих засобів;
- заснованість на принципах педагогічної доцільності та безпечності, включно з психологічним комфортом і емоційним залученням учнів;
- продуктивну спрямованість, тобто орієнтацію на формування конкретних результатів – музично-ритмічних, хореографічних та соціально-комунікативних компетентностей.

Звідси, можемо стверджувати, що науково-теоретичні передумови моделювання педагогічного процесу визначають основу для побудови цілісної педагогічної моделі використання креативних перкусійних технік. Вони забезпечують системний підхід до організації навчання, формування структурованого й адаптивного освітнього середовища та реалізації розвивально-виховного потенціалу учнів у позаурочній мистецькій діяльності.

Розробка педагогічної моделі використання креативних перкусійних технік ґрунтується на чітко визначеній методологічній базі, яка поєднує сучасні підходи в педагогіці та мистецькій освіті. Серед них ключове місце займають особистісно орієнтований підхід, що забезпечує врахування індивідуальних потреб, здібностей і рівня готовності кожного учня; діяльнісний підхід, який спрямовує навчання на практичну активність і розвиток творчої компетентності через виконання конкретних завдань; інтегративний підхід, що дозволяє поєднувати музичну, хореографічну, театральну та образотворчу діяльність у єдиному навчально-творчому процесі; а також компетентнісний підхід, який

орієнтує педагогічний процес на формування ключових і предметних компетентностей учнів, включаючи музично-ритмічну, соціальну та креативну.

Педагогічна ідея моделі полягає у активізації музичного розвитку підлітків у позаурочній діяльності через системне використання перкусійних технік. Основна увага приділяється стимулюванню творчого самовираження, розвитку ритмічної чутливості, музичного мислення та ансамблевої взаємодії. Перкусійні практики виступають засобом не лише технічного навчання, а й розвитку емоційно-ціннісної сфери, формування впевненості в творчих здібностях та комунікативних навичок.

Цільова установка моделі полягає у забезпеченні гармонійного розвитку музичної креативності, ритмічної культури та соціальної взаємодії підлітків засобами музично-творчої діяльності. Така цільова спрямованість передбачає, що учні не лише набувають практичних навичок ритмічної та рухової координації, а й формують здатність до творчої імпровізації, усвідомлюють власний вклад у спільний художній результат, розвивають почуття ансамблю та соціальної відповідальності.

Педагогічна модель використання креативних перкусійних технік у позаурочній мистецькій діяльності побудована на принципі системності та включає взаємопов'язані компоненти, кожен із яких виконує специфічні функції у забезпеченні ефективності навчально-творчого процесу.

Ефективність педагогічної моделі використання креативних перкусійних технік у позаурочній мистецькій діяльності значною мірою визначається логічною взаємозалежністю її компонентів. Кожен компонент – *цільовий, змістовий, методичний, організаційний та результативний (Рис.1)* – не існує ізольовано, а функціонує в системі взаємопов'язаних елементів, забезпечуючи цілісність і послідовність навчально-творчого процесу.

Компонент моделі	Характеристика змісту
Цільовий	Формування музичної креативності; розвиток ритмічної культури; удосконалення навичок

	соціальної взаємодії у творчих колективах.
Змістовий	Body percussion; перкусійні інструменти; ритмічні ігри; імпровізаційні вправи; хореографічні елементи; інтеграція музики й руху.
Методичний	Ігрові техніки; арт-педагогіка; інтерактивні методи; проєктний підхід; імпровізаційні стратегії; варіативність складності навчальних завдань.
Організаційний	Гуртки, студії, творчі лабораторії; групові, індивідуальні та парні форми роботи; просторово-технічне забезпечення.
Результативний	Ритмічна чутливість; творча самостійність; артистична взаємодія; здатність до імпровізації; розвиток комунікативно-творчих компетентностей. Аналіз проміжних досягнень; корекція змісту та методів навчання; індивідуалізація траєкторії розвитку.

Рис. 1 Структурно-змістова побудова моделі

Цільовий компонент задає напрям і орієнтири моделі, визначає, які компетентності, навички та риси особистості мають бути сформовані у процесі навчання. Від чіткого визначення мети залежить вибір змісту – вправ, ритмічних і рухових завдань, інтеграційних вправ, імпровізаційних ігрових форм. Наприклад, якщо метою є розвиток музично-ритмічної чутливості та ансамблевої взаємодії, змістовий компонент передбачає включення вправ із тілесної перкусії, ритмічних діалогів у парах, колективних імпровізацій і хореографічних етюдів.

Методичний компонент безпосередньо реалізує цілі та зміст моделі через конкретні педагогічні технології, методи і прийоми. Логіка взаємозв'язку полягає в тому, що обрана методика (ігрові вправи, інтерактивні завдання, арт-проекти, імпровізаційні техніки) повинна відповідати меті та забезпечувати

ефективне засвоєння запропонованого змісту. У хореографічних заняттях це може виражатися у поєднанні ритмічних вправ із руховими композиціями, де методика формує навички музично-рухової координації та артистичної експресії.

Організаційний компонент забезпечує структуру і порядок реалізації цільових та методичних завдань. Він визначає форму проведення занять (гурток, студія, майстер-клас), режим роботи (групові чи індивідуальні вправи, колективні проєкти), тривалість і послідовність етапів, а також систему взаємодії між учнями та педагогом. Логіка взаємозв'язку полягає в тому, що організаційна структура створює умови для ефективного впровадження методів і реалізації змісту, забезпечуючи психологічний комфорт, безпеку та емоційне залучення учнів.

Результативний компонент є підсумком взаємодії всіх попередніх елементів моделі. Він відображає досягнення очікуваних результатів: розвиток музично-творчої активності, ритмічної культури, ансамблевої взаємодії, соціальної компетентності та креативності. Прогнозовані результати дозволяють педагогові оцінити ефективність кожного етапу та коригувати зміст, методи або організаційну структуру залежно від потреб учнів.

Таким чином, логічна послідовність реалізації моделі може бути представлена як ланцюг: мета → зміст → методи → форми → результат. Кожний елемент цього ланцюга підтримує та доповнює попередній, забезпечуючи цілісність, послідовність і адаптивність педагогічного процесу.

Для прикладу, у хореографічній практиці це проявляється у тому, що чітко визначена ціль формує зміст занять, методика реалізує завдання, організаційна структура забезпечує ефективну взаємодію, а результативний компонент дозволяє оцінити рівень сформованості музично-ритмічних та творчих компетентностей учнів.

Взаємозв'язки компонентів моделі гарантують системність і передбачуваність освітнього процесу, дозволяючи педагогові створювати умови для ефективного розвитку музично-ритмічних, рухових і соціальних

компетентностей підлітків у позаурочних хореографічних та перкусійних практиках.

Одним із ключових принципів ефективного функціонування педагогічної моделі використання креативних перкусійних технік є системність, яка передбачає взаємопов'язану реалізацію цільового, змістового, методичного, організаційного та результативного компонентів. Системний підхід забезпечує послідовність і логічну впорядкованість всіх етапів навчально-творчого процесу, дозволяє координувати діяльність педагога та учнів і формує цілісну картину освітнього середовища. У хореографічній та музично-перкусійній практиці це проявляється у тому, що будь-яка вправа чи композиція інтегрується у загальну структуру заняття, послідовно розвиваючи музично-ритмічні, рухові та соціальні компетентності учнів.

Не менш важливим є зворотний зв'язок, який забезпечує динамічну взаємодію між усіма компонентами моделі. Він реалізується через постійне оцінювання процесу навчання, аналіз досягнутих результатів та корекцію змісту, методів і організаційних форм роботи. Зворотний зв'язок стимулює активність учнів, дозволяє педагогові враховувати індивідуальні особливості підлітків, рівень їх підготовки та творчі здібності. У практичному вимірі це може проявлятися у колективних обговореннях, аналізі виконаних ритмічних композицій, імпровізаційних завданнях та демонстрації власних проєктів, що дає можливість оцінити ефективність застосованих методик і коригувати навчальний процес у реальному часі.

Поєднання системності та зворотного зв'язку забезпечує адаптивність моделі, її здатність реагувати на потреби учнів і створює умови для поступового, цілеспрямованого розвитку музично-творчої активності, ритмічної чутливості та соціальної взаємодії. У хореографічних заняттях це означає, що кожна вправа або композиційний етап підпорядковані загальній меті розвитку учнів, а педагогічна корекція та обговорення результатів дозволяють досягти високого рівня ансамблевої координації, музичної креативності та емоційного залучення.

Важливим аспектом реалізації педагогічної моделі використання креативних перкусійних технік є її варіативність, яка дозволяє адаптувати зміст, методи та форми роботи до індивідуальних та групових особливостей учнів. Варіювання моделі передбачає врахування рівня музично-ритмічної підготовки, рухових навичок, творчих здібностей та соціальної взаємодії. Це забезпечує оптимальне навантаження для кожного учня, підтримує мотивацію до навчання та дозволяє реалізовувати принципи диференціації та інклюзії.

На практиці можливості варіювання реалізуються через:

- різні рівні складності вправ – від базових ритмічних повторів і простих тілесних ударів до складних ансамблевих композицій із поєднанням руху, голосу та інструментальної перкусії;
- індивідуальні або групові модифікації завдань – підбір ритмічних фраз, довжини композицій або швидкості виконання відповідно до здібностей і темпу навчання конкретної групи;
- різноманітні форми організації занять – індивідуальні вправи для учнів-початківців, парна або групова імпровізація для середнього рівня та творчі проекти чи перформанси для підготовлених учнів;
- модифікація методичних прийомів – використання підказок, наочного матеріалу, покрокового навчання або вільної імпровізації залежно від рівня навичок;
- регулювання темпу та тривалості занять – з урахуванням фізичної витривалості, концентрації уваги та психологічного комфорту учнів.

Завдяки можливості варіювання, модель стає гнучкою та адаптивною, що дозволяє педагогу ефективно поєднувати навчання, розвиток креативності та формування соціальної взаємодії. У хореографічних заняттях це означає, що складні ритмічні та рухові вправи можна пропонувати тільки учням із високим рівнем підготовки, тоді як новачки виконують базові завдання, поступово опановуючи техніку та ритмічне відчуття. Такий підхід гарантує, що кожен учень отримує максимальний розвиток своєї музично-творчої активності та ритмічної культури, незалежно від стартового рівня підготовки.

Отже, аналіз науково-теоретичних джерел і практичних аспектів застосування креативних перкусійних технік у позаурочній мистецькій діяльності дозволяє сформулювати кілька ключових висновків щодо структури та змісту педагогічної моделі.

По-перше, педагогічна модель базується на науково-теоретичних передумовах, що включають поняття моделі як системи взаємопов'язаних елементів, функції моделювання (систематизація, узагальнення, прогнозування) та вимоги до мистецької освіти, зокрема логічність, гнучкість, інтегративність і спрямованість на розвиток творчих компетентностей учнів.

По-друге, концептуальні основи моделі визначають її методологічну базу, педагогічну ідею та цільову установку. Основою є поєднання особистісно орієнтованого, діяльнісного, інтегративного та компетентнісного підходів, педагогічна ідея полягає у активізації музичного розвитку підлітків, а цільова установка забезпечує гармонійний розвиток музичної креативності, ритмічної культури та соціальної взаємодії.

По-третє, компонентна структура моделі забезпечує її системність і цілісність. Виділено цільовий, змістовий, методичний, організаційний та результативний компоненти, які взаємопов'язані і логічно послідовні: ціль визначає зміст, методи реалізують зміст, організація забезпечує взаємодію, а результативний компонент дозволяє оцінити досягнуті рівні музично-творчої активності.

По-четверте, ефективна реалізація моделі передбачає взаємозв'язки та динамічну інтеграцію компонентів, зокрема:

- логічну послідовність реалізації (мета → зміст → методи → форми → результат);
- системність і зворотний зв'язок, що забезпечує постійне оцінювання процесу та корекцію навчально-творчої діяльності;
- можливості варіювання моделі залежно від рівня підготовленості учнів, що дозволяє диференціювати завдання, методи і форми роботи для

максимального розвитку музично-ритмічних, рухових і соціальних компетентностей.

Таким чином, педагогічна модель використання креативних перкусійних технік є цілісною, адаптивною та інтегративною системою, яка дозволяє поєднувати розвиток музично-ритмічних здібностей, творчої самостійності та соціальної взаємодії підлітків у позаурочному мистецькому середовищі. Її реалізація сприяє формуванню гармонійно розвиненої, креативно активної та соціально компетентної особистості, здатної до самовираження та колективної творчості.

3.2. Характеристика компонентів, педагогічних умов та етапів реалізації моделі в освітньому процесі

Реалізація педагогічної моделі креативної перкусійної діяльності учнів у позаурочній мистецькій освіті потребує створення специфічних методичних умов, які забезпечують ефективність навчально-творчого процесу та розвиток комплексних компетентностей учнів. Методичні умови виступають ключовим фактором, що визначає рівень реалізації цілей моделі, інтеграцію змісту та методів, а також ефективність взаємодії між педагогом і учнями та загалом формування освіти.

На думку С. Гончаренка, «освіта – це духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховного впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини. При цьому головним є не обсяг знань, а поєднання останніх з особистісними якостями, вміннями самостійно розпоряджатися своїми знаннями. За означенням, прийнятим XX сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО, під освітою розуміється процес і результат вдосконалення здібностей і поведінки особистості, за яким вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання. В освіті завжди є як формальний аспект, тобто духовна діяльність або духовна здатність, яка розглядається незалежно від матеріалу у певний час, так і матеріальний, тобто зміст освіти, а навчання – цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь навичок і способів пізнавальної діяльності людини» [12, с. 223–224, 241–242].

Освіта в сучасних умовах розглядається як ключовий чинник розвитку суспільства, оскільки саме вона забезпечує формування інтелектуального потенціалу нації, сприяє становленню демократичних засад та створює підґрунтя для вдосконалення різних сфер життєдіяльності. У глобалізованому світі знання дедалі частіше виступають стратегічним ресурсом, що визначає темпи економічного зростання, інноваційну динаміку та

конкурентоспроможність держави. Тому освітня система набуває статусу пріоритетної сфери, здатної забезпечити сталий розвиток і формування суспільства, орієнтованого на науку, культуру та технологічні досягнення.

Сучасні дослідження у сфері музично-ритмічного і хореографічного навчання підкреслюють, що успішне формування музично-творчої активності, ритмічної чутливості та соціальних компетентностей підлітків можливо лише за наявності сприятливого емоційного, організаційного та інтегративного середовища. До таких умов належить створення психологічно комфортної атмосфери, забезпечення міждисциплінарної взаємодії (поєднання перкусії, руху, вокалу та театру) та активне залучення учнів до колективного планування і оцінювання мистецьких проєктів.

Ефективна реалізація педагогічної моделі використання креативних перкусійних технік у позаурочній діяльності учнів потребує створення специфічних педагогічних умов, які забезпечують не лише розвиток музично-ритмічних компетентностей, а й активізацію творчої, соціальної та емоційної сфери учнів.

Однією з ключових умов є створення емоційно сприятливого творчого середовища, де кожен учень відчуває психологічний комфорт, свободу самовираження та підтримку з боку педагога і однокласників. Таке середовище сприяє зниженню рівня тривожності, підвищує мотивацію до навчання та стимулює активну участь у колективних перкусійних і хореографічних вправах. Акцент робиться на позитивній атмосфері, де помилки розглядаються як частина навчального процесу, а досягнення кожного учня оцінюються об'єктивно і конструктивно.

Другою важливою умовою є забезпечення інтеграції перкусійних технік з іншими видами мистецтва, зокрема з руховою діяльністю, вокалом та театральним мистецтвом. Інтегративний підхід дозволяє формувати у учнів комплексну музично-рухову компетентність, розвивати почуття ансамблю, здатність до імпровізації та артистичної експресії. Наприклад, поєднання ритмічних вправ із танцювальними етюдами, вокальними елементами чи

театральною експресією створює цілісну художню композицію, підвищує емоційне залучення учнів та стимулює креативність у колективному контексті.

Третьою умовою є активне залучення учнів до колективного планування та оцінювання мистецьких проєктів. Залучення учнів до вибору тематики, складання ритмічних композицій і визначення критеріїв оцінки сприяє розвитку їхньої самостійності, відповідальності та навичок соціальної взаємодії. Такий підхід дозволяє формувати критичне мислення, здатність до саморефлексії та взаємної оцінки, а також стимулює розвиток командних компетентностей, що є особливо важливим у хореографічних та ансамблевих практиках.

Запропонована нами теоретична та графічна модель формування ритмічної культури учнів-підлітків у позаурочній мистецькій діяльності репрезентує цілісну, науково обґрунтовану систему організації освітньо-творчого процесу, яка орієнтована на розвиток ритмічної чутливості, музичної креативності та здатності до художньо-комунікативної взаємодії у підлітковому віці. У структурній побудові моделі відображено поступовий, логічно вивірений рух від методологічних засад до результативного блоку й завершального етапу «зворотний зв'язок і корекція». Кожен із компонентів – *цільовий, змістовий, методичний, організаційний і результативний* – виконує окрему функцію, але водночас інтегрується у загальну систему, забезпечуючи послідовність, узгодженість і цілісність педагогічного процесу (Див. Додаток Е).

Особистісно орієнтований підхід передбачає максимальне врахування індивідуальних особливостей учнів, рівня їхньої мотивації, попереднього досвіду та темпу розвитку. У процесі роботи педагог створює умови для самореалізації кожного підлітка, стимулює його творчу ініціативу, забезпечує позитивне емоційне підкріплення та сприяє розвитку впевненості у власних можливостях.

Діяльнісний підхід акцентує увагу на активності учня як ключовому механізмі формування ритмічних і музично-рухових компетентностей. Підліток виступає активним творцем ритму, звуку та руху, а не пасивним спостерігачем.

У центрі – практична взаємодія з музичним матеріалом: виконання ритмічних вправ, створення власних ритмів, імпровізація, участь у групових творчих завданнях.

Інтегративний підхід забезпечує поєднання різних видів мистецтв та освітніх впливів – музики, ритміки, хореографії, елементів театральної імпровізації. Таке об'єднання сприяє міждисциплінарності й дозволяє учням глибше засвоювати ритмічні закономірності через синтез руху й звуку.

Компетентнісний підхід визначає кінцевим результатом моделі формування не лише окремих навичок, а цілісної системи компетентностей: музично-ритмічних, творчих, комунікативних, соціальних. Акцент робиться на здатності учнів застосовувати набуті вміння у практичних ситуаціях — під час імпровізацій, виконання композицій, участі у колективних видах роботи.

Системне поєднання зазначених методологічних орієнтирів формує педагогічну стратегію моделі й визначає її комплексний і перспективний характер.

Цільовий компонент визначає основні завдання та орієнтири розвитку підлітків у межах запропонованої моделі. Він формує змістовну рамку, відповідно до якої здійснюється добір методів, матеріалів і форм роботи.

Передусім модель орієнтована на *формування музичної креативності*. Це включає здатність учнів генерувати власні ритмокомбінації, змінювати їх відповідно до умов імпровізації, поєднувати звукові та рухові елементи. Розвиток творчого мислення та нестандартних способів вираження є ключовим завданням позаурочної мистецької діяльності.

Другою важливою ціллю є розвиток ритмічної культури, яка охоплює такі складові: почуття темпу й метричного пульсу, здатність до координації рухів, синхронізацію з групою, виразність ритмічного виконання, розуміння логіки музично-рухових структур.

Третьою метою є поглиблення соціальної взаємодії засобами мистецтва. Через ритмічні ансамблі, групові імпровізації, інтерактивні ігри та

хореографічні вправи учні навчаються працювати разом, налагоджувати комунікацію, підтримувати одне одного та знаходити спільні рішення.

Таким чином, цільовий компонент задає вектор розвитку, який поєднує творчу, ритмічну й комунікативну складові.

Змістовий компонент окреслює освітній матеріал, який використовують у межах моделі. Його зміст вибудований на принципі інтеграції та різноманітності, що забезпечує комплексний розвиток учнів.

Body percussion виступає базовим інструментарієм, який дозволяє учням освоювати ритм через звукотворення власним тілом. Плески, клацання пальцями, притупи, удари по корпусу допомагають виробити відчуття ритмічної структури та координації.

Перкусійні інструменти – бубни, маракаси, шакери, джембе, кахони та інші – розширюють можливості для звукової експресії та дозволяють опановувати різні тембри й динамічні рівні.

Ритмічні ігри сприяють розвитку уваги, темпоритмічного чуття, здатності швидко реагувати на зміни ритмічного малюнка, а також формують командну взаємодію.

Імпровізація – важлива складова моделі, що дозволяє учням створювати власні ритмічні та рухові комбінації. Вона сприяє творчій свободі, емоційній розкутності та розвитку художнього мислення.

Хореографічний матеріал доповнює ритмічні вправи руховою пластикою, включаючи елементи сучасного, народно-сценічного та ритмопластичного танцю. Поєднання музики й руху допомагає учням комплексно відчувати ритмічну структуру.

Змістовий блок виступає ключовою основою модельного процесу, забезпечуючи багатовимірність і креативність навчання.

Методичний компонент відображає сукупність педагогічних технологій, які забезпечують результативне впровадження моделі.

Ігрові техніки стимулюють інтерес, створюють позитивний емоційний фон, підвищують внутрішню мотивацію учнів до музично-ритмічної діяльності.

Арт-педагогічні підходи сприяють формуванню естетичних почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, активізують творчий потенціал кожного учня.

Інтерактивні методи забезпечують співпрацю та взаємодію в групі: «дзеркальні» вправи, ритмічні діалоги, ансамблеві імпровізації, колективні композиції.

Проектна діяльність дозволяє учням створювати індивідуальні та групові творчі продукти – ритмічні етюди, міні-вистави, перформанси.

Імпровізаційні методики формують навички вільного вираження, здатність експериментувати, шукати нові форми звуку й руху.

Методичний компонент є гнучким і може адаптуватися до потреб конкретної групи чи окремого учня.

Організаційний компонент визначає форми організації позаурочних занять та структуру мистецького середовища.

Основними структурними одиницями роботи є гуртки, студії та творчі лабораторії, які забезпечують систематичність та послідовність у формуванні ритмічної культури.

Практична діяльність може проводитися в різних форматах:

- групові заняття сприяють розвитку ансамблевих навичок і командної взаємодії;
- парна робота активізує комунікативність і партнерську довіру;
- індивідуальні форми забезпечують можливість корекції, персонального розвитку та цілеспрямованої роботи з конкретними труднощами.

Організаційний компонент забезпечує стійкість і структурованість навчально-творчого процесу.

Результативний блок моделі охоплює систему визначених освітніх і мистецьких результатів, які поступово формуються в учнів.

Ключові результати включають:

- ритмічну чутливість як здатність точно відчувати темп, метричний акцент і ритмічні структури;

- творчу самостійність – уміння самостійно створювати власні рухово-ритмічні комбінації;
- артистичну взаємодію – здатність до сценічного самовираження та партнерства у творчому колективі.

Сукупність цих показників свідчить про ефективність впровадження моделі та глибину засвоєння ритмічної культури.

Завершальна частина результативного блоку забезпечує адаптивність моделі. Система зворотного зв'язку включає:

- педагогічний моніторинг динаміки розвитку;
- самооцінку та взаємооцінку;
- аналіз творчих проєктів та імпровізацій;
- корекцію змісту й методів навчання.

Цей етап робить модель відкритою до змін, здатною відповідати індивідуальним і груповим потребам учнів.

Реалізація педагогічної моделі креативної перкусійної діяльності учнів у позаурочній мистецькій освіті передбачає досягнення конкретних освітніх, творчих та соціально-психологічних результатів, які відображають ефективність інтеграції музично-ритмічних, хореографічних та комунікативних компонентів навчального процесу.

По-перше, очікується розвиток музично-ритмічних компетентностей, що включає вдосконалення ритмічного відчуття, координації рухів та інструментальної техніки. Учні набувають здатності синхронно виконувати ритмічні композиції, сприймати та відтворювати складні ритмічні структури, а також творчо комбінувати музичні та рухові елементи. У хореографічному аспекті це проявляється у вмінні поєднувати ритмічні композиції з руховими етюдами та ансамблевими постановками.

По-друге, реалізація моделі сприяє розвитку емоційно-естетичних компетентностей, що формує здатність до емоційного переживання музично-ритмічних образів, артистичного самовираження та креативного підходу до створення власних мистецьких продуктів. Учні вчаться оцінювати художні

якості виконання, аналізувати композиції та експериментувати з ритмом, звуком і рухом у колективному контексті.

По-третє, очікуваним результатом є розвиток комунікативних та соціальних компетентностей, що включає здатність до взаємодії в ансамблі, ефективну комунікацію під час колективного планування і виконання проєктів, уміння працювати в групі та брати на себе відповідальність за спільний результат. Колективні ритмічні і хореографічні вправи, імпровізації та проєктна діяльність формують навички співпраці, підтримки однокласників і конструктивної взаємної оцінки.

Подальша теоретична апробація педагогічної моделі креативної перкусійної діяльності учнів відкриває широкі можливості для її адаптації та вдосконалення відповідно до різних навчальних контекстів і вікових категорій. Однією з ключових перспектив є модифікація моделі для учнів різного віку, що дозволяє враховувати особливості фізичного, психічного та музично-ритмічного розвитку дітей та підлітків.

Отже, узагальнена модель формування ритмічної культури учнів-підлітків у позаурочній мистецькій діяльності є цілісною, структурно виваженою та педагогічно доцільною системою, яка інтегрує концептуальні засади сучасної мистецької освіти. Її теоретичне підґрунтя охоплює особистісно орієнтований, діяльнісний, інтегративний та компетентнісний підходи, що забезпечують гармонійне поєднання індивідуального розвитку підлітків із колективними формами творчості, а також сприяють формуванню не лише ритмічних, а й соціальних та художньо-комунікативних умінь.

Сформульовані модельні цілі – розвиток музичної креативності, ритмічної культури та соціальної взаємодії – визначають стратегічний вектор організації позаурочного мистецького простору. Їх конкретизація у змістовому компоненті забезпечує широку палітру навчально-творчих засобів: body percussion, робота з інструментами, ритмічні ігри, імпровізаційний підхід і хореографічна складова формують багатовимірне освітнє середовище, у якому музичні та рухові практики стають взаємодоповнювальними.

Методичний блок моделі відображає системний характер педагогічного впливу: поєднання ігрових технік, арт-педагогіки, інтерактивних методів, проєктної діяльності та імпровізаційних практик сприяє залученню учнів-підлітків до активної творчої взаємодії й формує умови для розвитку їхньої самостійності, ініціативності та сценічної комунікації. Організаційний компонент урізноманітнює форми роботи, забезпечує їх структурованість і дозволяє враховувати як групові, так і індивідуальні потреби учнів.

Результативний компонент моделі засвідчує логічність вибудованої системи: розвиток ритмічної чутливості, підвищення рівня творчої самостійності та формування навичок артистичної взаємодії є об'єктивними показниками ефективності позаурочного мистецького процесу. Поступовість, системність та динамічність отриманих результатів підтверджують значущість інтегративного підходу, у межах якого ритм стає засобом як художнього, так і особистісного розвитку.

Узагальнюючи, слід зазначити, що запропонована модель використання креативних перкусійних технік у позаурочній мистецькій діяльності має практичну значущість і може бути інтегрована в роботу закладів загальної середньої та мистецької освіти. Вона забезпечує комплексний розвиток ритмічних, рухових і творчих умінь, сприяє становленню особистісної активності та художньо-комунікативної компетентності підлітків, створюючи сприятливі умови для їхнього творчого самовираження та соціального становлення у мистецькому середовищі.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного нами магістерського дослідження пропонуємо наступні висновки:

1. Сутність та педагогічний потенціал позаурочної мистецької діяльності у системі загальної середньої освіти було розкрито як комплексну освітньо-творчу практику, яка забезпечує розвиток музично-ритмічних, емоційно-естетичних, креативних та соціальних компетентностей учнів. Позаурочна діяльність виступає ефективним механізмом формування активної життєвої позиції, творчої самостійності та колективної взаємодії підлітків, забезпечує мотивацію до систематичної участі у мистецьких проєктах та сприяє інтеграції загальної освіти із певними видами мистецтва.
2. Особливості креативних перкусійних технік було визначено як ефективний засіб розвитку музично-творчої активності підлітків. Такі техніки сприяють вдосконаленню слухової уваги, ритмічної координації, ансамблевих навичок та вміння поєднувати ритм, рух і звук у творчих композиціях. Використання імпровізації, драматизації та колективного ритмування стимулює креативне самовираження, підвищує мотивацію до участі у мистецьких заходах та формує емоційно-ціннісне ставлення до музики.
3. Методичні принципи, прийоми та організаційні форми впровадження перкусійних практик було обґрунтовано через такі ключові аспекти: принципи доступності, варіативності, інтегративності та творчої свободи; стимулювання емоційного залучення через імпровізаційні ігри; забезпечення безпеки та психологічного комфорту під час колективної роботи. До методичних прийомів належать інтерактивні вправи, ігрові та імпровізаційні техніки, проєктна діяльність. Основні організаційні форми включають гуртки, ансамблі, ритмічний театр та імпровізаційні лабораторії.

4. Розроблена нами теоретична модель використання креативних перкусійних технік у позаурочній діяльності має цільовий, змістовий, методичний, організаційний та результативний компоненти, які взаємопов'язані та забезпечують системний розвиток учнів. Модель передбачає послідовність реалізації: визначення мети → формування змісту → вибір методів і форм роботи → досягнення конкретних результатів. Вона забезпечує розвиток музично-ритмічної культури, креативності, соціальної взаємодії та комунікативних компетентностей.
5. Педагогічні умови ефективної реалізації моделі включають створення емоційно сприятливого творчого середовища, інтеграцію перкусійних технік із хореографією, вокалом і театральними елементами, активне залучення учнів до колективного планування та оцінювання мистецьких проєктів. Методичне забезпечення передбачає використання різноманітних форм і методів роботи, включно з цифровими засобами, що сприяє індивідуалізації навчання, розвитку творчої самостійності та підвищенню мотивації до мистецької діяльності. Перспективи апробації моделі включають її адаптацію для різних вікових груп, застосування у системі післядипломної педагогічної освіти та значення для оновлення змісту мистецької освіти у загальноосвітніх школах.

Таким чином, проведене дослідження доводить ефективність креативних перкусійних технік у позаурочній мистецькій діяльності як засобу всебічного розвитку підлітків, формування музично-творчої активності, креативності, комунікативних навичок і колективної взаємодії. Запропонована педагогічна модель та методичні умови її реалізації можуть бути використані для підвищення якості загальної середньої освіти, розвитку інноваційних практик та інтеграції сучасних технологій у процес формування музично-ритмічних і хореографічних компетентностей учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук І. Структура позаурочної художньо-технічної діяльності учнів як цілісна система. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 60, 2022. С. 135–142.
2. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні : автореф.дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01. Київ, 2008. 44с.
3. Брайченко Т. Ф. Музична діяльність у психолого-педагогічному ракурсі: аналіз праць початку ХХІ століття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2021. С. 118–124.
4. Ван Чунцзе. Музично-шумові інструменти в сучасній мистецькій освіті. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського*, 3(132), 2020. С. 190–197.
5. Вергунова В. Використання body percussion для професійного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Мистецтво та освіта: новації і перспективи : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (8 грудня 2022 року, м. Чернігів) / упор. Дорошенко Т. В., Солдатенко О. І., Силко Є. М., Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2022. С. 3–5.*
6. Воєвідко Л., Козак В. Нова українська школа: нові принципи / *Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі. Матеріали VII Міжнародної науковопрактичної конференції*. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2022. С. 29–32.
7. Воєвідко Л.М. Діалог традицій та новацій у фаховій підготовці педагога-музиканта. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М.І., 2014. Вип. 18. С. 191–195.

8. Воєвідко Л. М. Музична педагогіка – одна з основних компонент освітньо-професійної програми підготовки вчителів музичного мистецтва / *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Вип. 13. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2021. С. 16–23.
9. Воєвідко Л. М. Музична педагогіка : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2022. 240 с.
10. Воєвідко Л. М. Підготовка вчителя музичного мистецтва до роботи в Новій українській школі. Педагогічна освіта: теорія і практика: *Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України* [гол. ред. Бахмат Н.В.]. Вип. 32 (1–2022). Київ: Міленіум, 2022. С. 218–233.
11. Волкова Н. П. Педагогіка: посібн. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академія. 2002. 576 с.
12. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
13. Гончарик О. П., Місько І. В. Музичний інструмент. Ударні інструменти: програма для музичної школи, музичного відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання). Вінниця: ПП НОВА КНИГА, 2007.
14. Гордєєва О. С. Проблемні питання сучасної мистецької педагогіки // *Гуманітарні студії НАКККиМ – 2017: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції* (Київ, 23 листопада 2017 р.). Київ: НАКККиМ, 2017. С. 127–129.
15. Димченко С. С. Історія та розвиток методик гри на ударних інструментах. Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України та зарубіжжя. Рівненський держ. гуманітарний ун-т. Рівне : Волинські обереги, 2021. № 13. С. 150–154.

- 16.Дудник Є. «Форми колективного музикування на ударних інструментах у музичних школах». *Естетика і етика педагогічної дії*, вип. 28, грудень 2023. С. 186–195.
- 17.Жорняк Б. Є. Методичні засади формування творчої активності молодших школярів засобами колективної музичної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 «Теорія і методика навчання музики і музичного виховання». К., 2013. 19 с.
- 18.Завалко К. В. Інноваційні концепції музичного виховання // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 11 (16): Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти», 27–29 квітня 2011 року. С. 45–49.*
- 19.Загайкевич А. В. Сучасні техніки композиції для перкусії. Українське музикознавство / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2022. № 8. С. 12–16.
- 20.Кобзар Б. Позанавчальна виховна робота в школах і в групах продовженого дня. Київ : Рад. Школа. 1988. 309 с.
- 21.Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : [моногр.] Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.
- 22.Козир А. В. Креативний напрям підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до продуктивної роботи з учнями / А. В. Козир // *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. № 2. С. 116–119. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2018_2_24
- 23.Колісник І. Позакласна робота старшокласників. Київ : Знання. 1967. 48 с.
- 24.Красовська О. О. Методичні засади впровадження інноваційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи в

- галузі мистецької освіти. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2013. Вип. 1. С. 37–46.
- 25.Лобова О. В. Музично-творчий розвиток молодших школярів засобами музично-рухливої діяльності. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*, (2). 2016. С. 109–113.
 - 26.Масол Л. М., Гайдамака О. В., Колотило О. М. Мистецтво : підруч. інтегрованого курсу для 1 класу закл. заг. серед. освіти. Київ : Генеза, 2018. 144 с.
 - 27.Мелентьєв О. Б. Теорія і методика позашкільної освіти. Умань : «АЛМІ», 2013. 182 с.
 - 28.Мосякова І. Ю. Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти : практико орієнтований посіб. Київ: Педагогічна думка, 2018. Ч.1. 121 с.
 - 29.Нестерович Б. І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позакласних музично-виховної роботи з молодшими школярами : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Вінниця. 2009. 23 с.
 - 30.Нємцова Л. О. Форми та методи організації позакласної музично-виховної роботи. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, (7(138), 87–91. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.7\(138\).18](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.7(138).18) (дата звернення 10.10.2025 р.)
 - 31.Ніколаї Г. Ю. Музично-педагогічна компаративістика: шляхи розвитку. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2010. № 1–2. С. 5–12.
 - 32.Олексюк О.М. Музична педагогіка : навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
 - 33.Плохотнюк О. С. Інноваційні підходи у виконавстві на ударних інструментах в Україні [Електронний ресурс] / О. С. Плохотнюк, О. В. Головлєв // *Київське музикознавство*. 2025. Вип. 3. С. 274–287. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kmus_2025_3_24 (дата звернення 10.05.2025 р.)

34. Пономаренко Т. Традиційні та новітні принципи організації позакласної роботи майбутніх учителів музики. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 139. С. 194–197.
35. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навч-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
36. Сбітнєва Л. М. Позакласне Музично-естетичне виховання школярів у другій половині ХХ століття. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017. Вип. 1 (76). С. 195–202.*
37. Система позашкільної освіти в Україні URL : <https://www.pou.org.ua/2012/02/systema-po-v-ukrayini/> (дата звернення : 18.06.2025).
38. Словник музичних термінів. К. : Видавець Карпенко В. М., 2017. 312 с., іл.
39. Тарківська-Нагиналюк О. Д. Особливості виховання метроритмічного чуття в ансамблевому виконавстві. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. Вип. 17 (22).* Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 163–167.
40. Тарківська-Нагиналюк О. Д. Педагогічні умови розвитку метроритмічного чуття майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2021. 228 с.
41. Толочко Л.М., Толочко Р.М. Музично-ритмічна діяльність як засіб оздоровлення на уроках музичного мистецтва в початковій школі. *Інноваційна педагогіка. 2019. Том 3. Випуск 10. С. 22–25.*
42. Федорець М. Загальна музична освіта України: розвиток в умовах інтеграції до європейського культурного простору. *Актуальні проблеми мистецької педагогіки. Випуск 1. 2022. С. 22–26.*
43. Федорець М., Хаоран С. Проблема формування естетичного смаку учнів мистецьких шкіл в сучасних умовах. *Музична та хореографічна освіта в*

- контексті культурного розвитку суспільства. *Матеріали і тези IX Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 20-21 жовтня 2023 р.)*. Т.2. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2023. С. 3–7.
44. Федорець М.О., Го Цзюнь. Актуальні питання підготовки майбутніх учителів до формування музичної культури сучасних школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 8(102). С. 485–495.
45. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура / за ред. В. Г. Кременя. К.: Педагогічна думка. 2008. 472 с.
46. Філософський енциклопедичний словник: 1700 статей / уклад. В. Шинкарук та ін. Київ: Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ, 2002. 742 с.
47. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія». 2002. 528 с.
48. Химинець В.В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. 364 с.
49. Червінська І., Довбенко С. Теоретико-методичні засади виховної роботи в початковій школі. Івано-Франківськ: вид-во Прикарп. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2012. 515 с.
50. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: підручник. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. 528 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Методичні прийоми реалізації педагогічних принципів креативної перкусійної діяльності учнів

1. Вправи на розвиток ритмічного чуття і координації

- **«Ехо-ритм»**

Учитель задає коротку ритмічну фразу, яку учні відтворюють плеском, клацанням пальців чи ударами по тілу (body percussion). Надалі учні самостійно пропонують власні ритмічні мотиви, розвиваючи навички слухового сприймання та ритмічного відгуку. *Принципи, що реалізуються:* доступність, варіативність, творча свобода.

- **«Ритмічний ланцюг»**

У колі кожен учасник додає свій елемент до попереднього ритму. Утворюється спільна композиція, що вимагає концентрації та взаємодії. *Реалізується:* інтегративність, психологічний комфорт, емоційне залучення.

2. Ігрові форми та імпровізаційні методи

- **«Ритм-діалог»**

Двоє учнів ведуть «ритмічну розмову»: один створює фразу, інший відповідає, імітуючи або контрастуючи. Такий метод розвиває креативність, слухову увагу й почуття партнерства. *Реалізується:* принцип творчої свободи, комунікативна взаємодія.

- **«Музичний калейдоскоп»**

Кожна група отримує набір об'єктів (пластикові стаканчики, ложки, коробки, брязкальця) і створює міні-композицію з трьох частин. Потім усі виконують їх у єдиному ансамблі.

Реалізується: інтегративність, варіативність, колективна креативність.

- **«Тактова мандрівка»**

Учні рухаються простором під різні метроритмічні малюнки (2/4, 3/4, 4/4), супроводжуючи рух плесками або ударами по колінах. Вправа поєднує музичну, ритмічну та рухову активність.
Реалізується: інтегративність (музика + рух), доступність, емоційне залучення.

3. Формати занять у позаурочній мистецькій діяльності

- **Ритмічна лабораторія.**

Тематичні заняття, присвячені експериментам із ритмом, шумовими фактурами, тембрами побутових предметів. Учні створюють власні короткі композиції, які можуть супроводжувати танцювальні етюди або шкільні заходи.

- **Тренінг емоційного ритмування.**

Серія вправ на відтворення емоційних станів засобами ритму (спокій, напруження, радість, подив). Такі заняття сприяють емоційному самовираженню й розвитку емпатії.

- **Колективна перкусійна імпровізація.**

Групове виконання імпровізаційного твору з мінімальними директивами педагога. Роль учителя полягає в модерації, підтримці балансу й ритмічної гармонії.

- **Проект «Ритм мого міста».**

Учні збирають звуки навколишнього середовища (транспорт, кроки, дощ), створюють аудіоколаж або ритмічну композицію, що відображає локальний культурний контекст.

Реалізується: інтегративність, творча свобода, міждисциплінарний підхід.

- **Мультимедійна перкусія.**

Використання цифрових інструментів (додатків, програм для beat-making) у поєднанні з живим ритмуванням. Цей формат формує цифрову компетентність і відкриває можливості для сучасних форм мистецької діяльності.

ДОДАТОК Б

Приклади практичних занять з креативних перкусійних технік

№	Назва заняття	Мета	Етапи та зміст	Форми роботи	Використані засоби
1	Ритм і рух	Розвиток почуття ритму, слухової уваги та базової координації	1. Розминка: прості ритмічні вправи руками та ногами (5 хв) 2. Основна частина: повторювання ритмічних малюнків педагога, введення елементів хореографії (25 хв) 3. Рефлексія: обговорення емоцій, самооцінка (5 хв)	Фронтальна парна	Барабани, маракаси, джембе
2	Перкусійна імпровізація	Розвиток креативності та музично-ритмічної самостійності	1. Розминка: імпровізаційні ритми (5 хв) 2. Основна частина: створення ритмічних «ланцюжків» у парах, використання різних інструментів (25 хв) 3. Рефлексія: аналіз композицій, обговорення вражень (5 хв)	Парна, міні-групи	Барабани, джембе, ксилофон, мобільні додатки для ритму
3	Ритм і емоція	Вираження емоцій через	1. Розминка: «емоційні	Ігрова, групова	Маракаси, барабани,

		ритм та рух	ритми» (5 хв) 2. Основна частина: створення коротких ритмічних композицій, поєднання з руховими та театральними елементами (25 хв) 3. Рефлексія: обговорення відчуттів і результатів (5 хв)		аудіо-треки для емоційного налаштування
4	Ансамбль та композиція	Формування колективної взаємодії та ансамблевих навичок	1. Розминка: ансамблеві вправи (5 хв) 2. Основна частина: розподіл ролей, створення колективного ритмічного номера, поєднання з хореографічними елементами (30 хв)	Колективна ансамблева	Барабани, джембе, ксилофон, відеофіксація
5	Ритмічна сценка	Інтеграція музики, руху та театру; розвиток креативності	1. Розминка: базові ритмічні вправи (5 хв) 2. Основна частина: створення короткого театального епізоду з використанням ритму та руху (30 хв) 3. Рефлексія: обговорення	Групова, драматизаційна	Ударні інструменти, реквізит для сценки, аудіо-підкладки

			результатів та самопочуття учнів (5 хв)		
--	--	--	---	--	--

ДОДАТОК В

Приклади вправ і ритмічних композицій

Назва вправи	Мета	Опис	Варіанти ускладнень
«Повторюй ритм»	Розвиток слуху та координації	Учні повторюють ритмічні малюнки педагога, спочатку повільно, потім у швидкому темпі	Використання різних інструментів; комбінування ритмів у парах
«Ланцюжок звуків»	Колективна координація та креативність	Учень додає свій ритмічний елемент у загальну композицію; наступний учень повторює і додає свій	Розподіл ролей у групах; імпровізація з хореографічним рухом
«Ритмічна історія»	Розвиток музичної фантазії	Створення короткого ритмічного сюжету з початком, розвитком і завершенням	Інтеграція з рухом, словом або театральним елементом
«Емоційний ритм»	Вираження емоцій через ритм і рух	Учні передають радість, сум, здивування через ударні ритми та рух	Використання різних темпів і динаміки, підбір інструментів
«Ритмічний ансамбль»	Колективна музично-ритмічна взаємодія	Розподіл ролей у ансамблі, формування спільної композиції	Зміна складності ритмів; інтеграція з вокалом і хореографією

ДОДАТОК Д**Запитання для самооцінки та рефлексії учнів**

1. Наскільки цікавою була робота на занятті? (1–5 балів)
2. Чи вдалося вам виразити себе через ритм і рух? (так/ні)
3. Які ритмічні техніки вам сподобалися найбільше? (відкрите питання)
4. Наскільки легко було взаємодіяти з іншими учнями у групі? (1–5 балів)
5. Що нового ви дізналися про ритм, музику та колективну роботу? (відкрите питання)
6. Чи відчували ви упевненість під час виконання ритмічних завдань? (1–5 балів)
7. Яка частина заняття була для вас найскладнішою? (відкрите питання)
8. Наскільки комфортно вам було імпровізувати? (1–5 балів)
9. Чи відчули ви, що стали краще чути своїх партнерів по групі? (так/ні + короткий коментар)
10. Які емоції викликала у вас робота з креативними перкусіями? (відкрите питання)
11. Чи хотіли б ви використовувати такі техніки на наступних заняттях? (так/ні/не впевнений)
12. Наскільки корисним для вас було поєднання руху та звукотворення? (1–5 балів)
13. Чи виникали у вас труднощі з координацією рухів у ритмі? (так/ні + пояснення)
14. Як ви оцінюєте свою власну активність на занятті? (1–5 балів)
15. Що б ви хотіли вдосконалити у власному ритмічному виконанні? (відкрите питання)
16. Чи відчули ви, що група працювала злагоджено? (1–5 балів)
17. Яку вправу або елемент ви б додали або повторили на наступному занятті? (відкрите питання)

18. Чи змінилося ваше ставлення до ритму після заняття? (так/ні + як саме)
19. Що допомагало вам краще зосередитися під час виконання вправ?
(відкрите питання)
20. Який момент заняття був найбільш натхненним або приємним для вас?
(відкрите питання)

ДОДАТОК Ж

Критерії оцінювання динаміки розвитку ритмічних навичок учнів

Критерій	Високий рівень	Середній рівень	Початковий рівень	Методи оцінки
Музично-ритмічні навички	Виконує складні ритми точно, синхронно з групою	Виконує прості ритми, не завжди синхронно	Труднощі з повторенням ритмів	Спостереження, відеоаналіз
Креативність та імпровізація	Створює оригінальні ритмічні композиції	Виконує прості імпровізації	Обмежене використання власних ідей	Анкетування, педагогічна оцінка
Колективна взаємодія	Активно взаємодіє, підтримує групу	Частково взаємодіє	Важко працює в команді	Спостереження, взаємооцінка
Емоційна залученість	Активно проявляє емоції через ритм і рух	Проявляє емоції час від часу	Мінімальна емоційна участь	Анкетування, відеоаналіз

ДОДАТОК Е

**Графічна модель використання креативних перкусійних технік у
позаурочній мистецькій діяльності**

